

Jaume MENSA I VALLS
Sebastià GIRALT

BIBLIOGRAFIA ARNALDIANA (1994-2003)

Jaume MENSA I VALLS

PRIMERA PART: ARNAU DE VILANOVA, ESPIRITUAL

Introducció

L'objectiu d'aquest butlletí bibliogràfic consisteix a aplegar fitxes bibliogràfiques d'estudis arnaldians publicats entre l'any 1994 i el 2003. Així posarem al dia la guia bibliogràfica (cf. *infra*, apartat següent) publicada en ocasió de la «I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova», l'any 1994.¹ Hem agrupat les fitxes seguint una classificació semblant a la que segueix l'esmentada guia. Les fitxes solen anar acompanyades d'un breu resum i, en alguns casos, de la referència a alguna recensió o notícia bibliogràfica.

I. La «I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova»

La «I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova», tinguda a Barcelona els dies 6-8 d'abril de 1994 amb l'objectiu d'estudiar monogràficament, d'una banda, l'autenticitat d'obres problemàtiques (teològiques, mèdiques i alquímiques) i, de l'altra, la relació entre l'obra científica i l'espiritual, significà un revulsiu fort per als estudis arnaldians. Així ho proven, no només els dos volums de les actes de la trobada, sinó, i potser sobretot, la florida d'estudis dels anys immediatament posteriors. Dies abans i com a preparació de la «I Trobada» —i en la mateixa col·lecció en què foren publicades les actes— sortí la dita guia bibliogràfica, que aplegava les fitxes dels estudis arnaldians.

A continuació, doncs, el possible lector trobarà la fitxa de l'esmentada guia bibliogràfica, les dels volums de les actes de la «I Trobada» i les de les notícies, cròniques o comentaris que em són conegudes de la mateixa.

1. En aquesta part del present butlletí bibliogràfic utilitzaré alguns estudis arnaldians bibliogràfics que he publicat aquests darrers anys. Cf. *infra* apartat «II. Estudis bibliogràfics». Des d'aquestes ratlles voldria agrair la informació i les observacions que m'han fet arribar Josep Perarnau i Sebastià Giralt.

a) *Guia bibliogràfica*

Jaume MENSA I VALLS, *Arnau de Vilanova, espiritual: guia bibliogràfica* (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, XVII), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1994.

La *Guia bibliogràfica* és formada per més de set-centes fitxes, classificades temàticament (bibliografies, fonts, biografies, llistes d'obres espirituals, manuscrits, edicions i estudis, presentacions divulgadores), amb introduccions. Un apèndix sobre bibliografia mèdica, un segon apèndix sobre la polèmica escatològica, un *post scriptum* i les taules (d'obres d'Arnau de Vilanova, d'autors i general) completen el llibre.

Recensions de BERNARDINO DE ARMELLADA dins «Collectanea Franciscana», 66 (1996), 322-323; d'Agustí BOADAS dins «Archivo Ibero-Americano», LVI (1996), 472-473, i, en català, dins «Revista Catalana de Teologia», XXI/2 (1996), 485-487; de Montserrat CABRÉ, dins «Dynamis», XV (1995), 496-497; de Jaume de PUIG dins «Revista Catalana de Teologia», XX/1 (1995) 207-208; i de Francesco SANTI dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 426-427. Notícies bibliogràfiques de Mikel de EPALZA dins «Índice Histórico Español», 32 (1994), 111; d'E. MANNING dins «Bulletin de Théologie Ancienne et Médiévale», XVI (1995), 221; i de Francesco SANTI dins «Medioevo Latino», XV (1994), 63.

b) *Actes*

Actes de la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova, I. Edició a cura de Josep PERARNAU (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, XVIII), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1995; i dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 5-412.

És el primer volum de les actes de la «I Trobada», dedicat als estudis sobre les obres espirituals problemàtiques: criteris interns i externs d'autenticitat, i algunes obres en concret, en especial l'*Expositio Apocalypsis*. Ultra les ponències, inclou, també, una presentació, la crònica de la trobada, les corresponents taules i unes respostes a un qüestionari que els organitzadors proposaren de respondre als participants. Aquest qüestionari té un valor de síntesi.²

Presentació, 5-6;

2. El lector interessat trobarà un resum de les *Respostes al qüestionari* i de les ponències dins el meu *Bibliografia arnaldiana recent...*, 187-190 i 186-187, respectivament.

Jaume de PUIG I OLIVER, *Crònica de la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova*, 9-22 (amb un resum sobre les aportacions de cada àmbit de la trobada, de Jaume de Puig, Juan A. Paniagua, Giuliana Camilli i Joseph Ziegler);

Josep PERARNAU I ESPELT, *Problemes i criteris d'autenticitat d'obres espirituals d'Arnau de Vilanova*, 25-103

Jaume MENSA I VALLS, *Sobre la suposada paternitat arnaldiana de l'«Expositio super Apocalypsi»: anàlisi comparativa d'alguns temes comuns a aquesta obra i a les obres polèmiques d'Arnau de Vilanova*, 105-205

Jaume de PUIG I OLIVER, *Unes prediccions pseudo-arnaldianes del segle XV. Edició i estudi*, 207-285

Gian Luca POTESTÀ, *Dall'annuncio dell'Anticristo all'attesa del Pastore Angelico. Gli scritti di Arnaldo di Vilanova nel codice dell'Archivio Generale dei Carmelitani*, 287-344

Francesco SANTI, *Note sulla fisionomia di un autore. Contributo allo studio dell'«Expositio super Apocalypsi»*, 345-376

Respostes al qüestionari, 377-408

Taula de citacions bíbliques, 409-411,

Taula de fons manuscrits i documentals, 413-414,

Taula de persones i títols anònims, 415-424;

Recensió de BERNARDINO DE ARMELLADA dins «Collectanea Franciscana», 66 (1966), 320-322; d'Agustí BOADAS dins «Revista Catalana de Teologia», XXI/2 (1996), 485-487, i, en castellà, dins «Archivo Ibero-Americano», LVI (1996), 472-473; de Joan BOTAM I CASALS, dins «Studi Medievali», XL (1999), 782-792; d'Eusebi COLOMER dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIV (1995), 333-341; de G. PASSERAT, dins «Bulletin de Littérature Ecclésiastique», XCVIII/4 (1997), 413-414; i de Peter SEGL, dins «Deutsches Archiv für die Erforschung des Mittelalters», 54 (1998), 715-716.

Actes de la I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova, II. Edició a cura de Josep PERARNAU (Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, XIX), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1995; i dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIV (1995) 3-306.

El segon volum recull els estudis sobre l'obra mèdica, l'alquímica, l'espiritual, i sobre les relacions entre la mèdica i l'espiritual.³

3. Per a un breu resum dels estudis d'aquest volum, cf. *infra* el meu *Bibliografia arnaldiana recent...*, 190-191.

Presentació, 5,

Juan Antonio PANIAGUA, *En torno a la problemática del «corpus» científico arnaldiano*, 9-22,

Lluís GARCIA BALLESTER, *Hacia el establecimiento de un «canon» de las obras médicas de Arnau de Vilanova*, 23-29,

Lluís GARCIA BALLESTER, Fernando SALMÓN i Eustaquio SÁNCHEZ SALOR, *Tradición manuscrita y autoría: sobre la posible autenticidad del comentario de Arnau de Vilanova al «De morbo et accidenti» de Galeno*, 31-74,

Michael R. MCVAUGH, *Two texts, one problem: the authorship of the «Antidotarium» and «De venenis» attributed to Arnau de Vilanova*, 75-94,

Michela PEREIRA, *Arnaldo da Villanova e l'alchimia. Un'indagine preliminare*, 95-174,

Giuliana CAMILLI, *Il «Rosarius philosophorum» attribuito ad Arnaldo da Villanova nella tradizione alchemica del Trecento*, 175-208,

Eusebi COLOMER i POUS, *L'antropologia en els escrits espirituals d'Arnau de Vilanova*, 209-226,

Dianne M. BAZELL, *«De esu carni»: Arnald of Villanova's defence of carthusian abstinence*, 227-248,

Joseph ZIEGLER, *Arnau de Vilanova: a case-study of a theologizing physician*, 249-303,

Taula de citacions bíbliques, 305-306,

Taula de fons manuscrits i documentals, 307-309,

Taula d'autors i d'obres anònimes, 309-318.

Recensió d'Agustí BOADAS dins «Revista Catalana de Teologia», XXI/2 (1996), 485-487, i en castellà, dins «Archivo Ibero-Americano», LVI (1996) 472-473; de Joan BOTAM i CASALS, dins «Studi Medievali», XL (1999), 782-792; i de BERNARDINO DE ARMELLADA dins «Collectanea Franciscana», 66 (1966), 320-322; d'Enric CASASSAS dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 499-504; i de G. PASSERAT, dins «Bulletin de Littérature Ecclésiastique», XCVIII/4 (1997), 413-414.

Notícies, cròniques i comentaris

Ultra les ressenyes bibliogràfiques dels volums de les actes, algunes publicacions periòdiques han ofert als seus lectors cròniques, notícies o comentaris de la «I Trobada».

Jaume M[ENSA], *Vers una comprensió integral de l'obra d'Arnau de Vilanova: La «I Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova»*, dins l'«Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», VI (1994 [1995]), 243-244.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 677.

Jaume de PUIG, *Encontre internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova*, dins «Serra d'Or», 425 (1995), 382-383.

Albert SOLER, *Estudis arnaldians*, dins «Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura», 8 (1997), 540-548.

Fabio TRONCARELLI, *I Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova*, dins «Antonianum», LXXV (2000), 609-614.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 20 (2001), 770.

II. *Estudis bibliogràfics*

Els estudiosos interessats poden seguir la recerca arnaldiana per mitjà de les notícies que n'ofereixen revistes especialitzades i per butlletins bibliogràfics.

a) Notícies bibliogràfiques en publicacions periòdiques

Les publicacions periòdiques indicades a continuació informen detalladament dels estudis arnaldians.⁴

«Arxiu de Textos Catalans Antics»: XIII (1994), 597-599; XIV (1995), 557-559; XV (1996), 774-777; XVI (1997), 677-680; XVII (1998), 838-842; XVIII (1999), 1006-1013; XIX (2000), 860-863; XX (2001), 919-921; XXI (2002), 951-954.

«Medioevo Latino. Bolletino bibliografico della cultura europea dal secolo VI al XIV»: XIV (1993) 63-68; XV (1994) 62-64; XVI (1995) 44-45; XVII (1996) 39-40; XVIII (1997), 41-43; XIX (1998), 39-40; XX (1999), 41-42; XXI (2000), 45-46; XXII (2001), 50-53; XXIII (2002), 46.

4. La revista «Bibliographie annuelle du Moyen Âge tardif. Auteurs et textes latins» sol dedicar un apartat a oferir fitxes bibliogràfiques d'estudis arnaldians. També les revistes «Quiern. Repertori bibliogràfic biennal de literatura i llengua catalanes de l'edat mitjana i l'edat moderna», a partir de l'any 1995, i «Boletín Bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval» recullen fitxes bibliogràfiques (entrades pel cognom de l'autor) sobre estudis arnaldians.

b) Estudis bibliogràfics sobre Arnau de Vilanova i l'arnaldisme

Jaume MENSA I VALLS, *Arnau de Vilanova, espiritual. Darreres aportacions*, dins «Anales Valentinos», 48 (1998), 303-337.

Notícia i síntesi d'aportacions als estudis arnaldians dels anys 1987-1997: bibliografies, fonts, biografies, manuscrits i edicions, estudis monogràfics.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 861.

Jaume MENSA I VALLS, *Bibliografia arnaldiana recent (1994-1996)*, dins «Revista Catalana de Teologia», XXII (1997), 179-210.

Butlletí bibliogràfic destinat a posar al dia completant-la amb la bibliografia arnaldiana publicada durant els tres anys indicats en el títol, la *Guia bibliogràfica*. El butlletí comprèn quaranta-sis fitxes precedides de breus comentaris. Un apèndix amb bibliografia anterior a l'any 1994 i una taula d'autors completen l'article.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1006-1007.

Jaume MENSA I VALLS, *Els estudis sobre Arnau de Vilanova*, dins Tomàs CARRERAS I ARTAU, Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana del segle XIII al XV*, I. Edició facsímil. Estudis preliminars a cura de Pere LLUÍS FONT, Jaume MENSA, Jaume de PUIG, Josep M. RUIZ SIMON, Barcelona i Girona, Institut d'Estudis Catalans i Diputació de Girona, 2001, 25-43.

„Status quaestionis’ dels estudis arnaldians dels «darrers seixanta anys», és a dir, dels que separen la primera edició de l'obra de la present edició facsímil. En les pàgines 39-49, llista de les obres arnaldianes.

Recensió de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 759-762.

Jaume MENSA I VALLS, *L'«Arxiu de Textos Catalans Antics» i els estudis arnaldians*, dins «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», V (1992-1993 [1994]), 169-174.

Resum i balanç de les aportacions arnaldianes publicades —majoritàriament per Josep Perarnau— dins l'«Arxiu de Textos Catalans Antics» en els deu primers volums: edicions d'obres, estudis, recensions i notícies bibliogràfiques.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XV (1996), 775.

Jaume DE PUIG, *Els estudis sobre el lul·lisme i l'arnaldisme medievals*, dins Tomàs CARRERAS I ARTAU, Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana del segle XIII al XV*, I. Edició facsímil. Estudis preliminars a cura de Pere LLUÍS FONT, Jaume MENSA, Jaume de PUIG, Josep M. RUIZ SIMON, Barcelona i Girona, Institut d'Estudis Catalans i Diputació de Girona, 2001, 43-59.

„Status quaestionis” de les aportacions dels darrers decennis als estudis sobre l'arnaldisme i el lul·lisme medievals.

Recensió de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 759-762.

Albert SOLER, *Selecció d'edicions i d'estudis arnaldians recents*, dins «Llengua & Literatura», 14 (2003), 441-444.

III. Reedicions i reculls d'estudis arnaldians

Durant aquests darrers deu anys han vist la llum pública volums dedicats a aplegar els estudis arnaldians de destacats investigadors, com p. ex., Miquel Batllori i Juan Antonio Paniagua. O volums personals que recullen publicacions de temàtica més àmplia, però que també inclouen estudis arnaldians, com p. ex. els de Raoul Manselli, J. Carreras i Artau o de M. Batllori (*Cultura i finances i Ocho siglos*). Una reedició de la gran obra de J. M. Pou ha posat aquest clàssic a l'abast de més lectors.

Miquel BATLLORI, *Arnau de Vilanova i l'arnaldisme (Obra completa, III)*. Edició a cura d'Eulàlia DURAN (dir.) i Josep SOLERVICENS (coord.). Pròleg de Giuseppe TAVANI (Biblioteca d'Estudis i Investigacions, 20), València, Tres i Quatre, 1994.

Giuseppe TAVANI, *Pròleg: Miquel Batllori, medievalista i arnaldista*, VII-XV (traduït al català per Josep Solervicens),

1. *Trajectòria personal:*
La pàtria i la família, 3-37,⁵

5. Fou escrit originàriament en castellà, conjuntament amb Joaquim CARRERAS I ARTAU, i publicat dins la revista «Analecta Sacra Tarraconensia», 20 (1947), 5-57. Ara ha estat traduït al català per Josep SOLERVICENS.

*El parentiu amb Joan Blasi a través de la documentació de Marsella, 75-126,*⁶
*La connexió amb Itàlia 1267?-1276?, 127-146,*⁷

2. *La producció escrita:*

*Escrips espirituals, 151-177,*⁸

*El «Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra tractatum Arnaldi de adventu Anticristi», i l'«Expositio super 24m Capitulum Mathei», 179-212,*⁹

*Versions italianes medievals, 213-231,*¹⁰

*Obres mèdiques, 233-257,*¹¹

3. *Comentaris a obres arnaldianes:*

*Arnau de Vilanova, antiscolàstic, 261-272,*¹²

*«Ço que ara s'és descobert en la província de Toscana». Aclariment d'un passatge obscur del «Raonament d'Avinyó», 273-278,*¹³

*Obres mèdiques: fonts dels Regiments de Sanitat, 279-283,*¹⁴

6. Traduït del castellà per Josep SOLERVICENS. Havia estat publicat dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 21 (1949) 75-119.

7. És traduït per Enric CASASSAS FIGUERES. Amb el títol *Arnau de Vilanova en Itàlia, 1267?-1276?*, fou publicat dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 23 (1950), 83-101.

8. Arnau de VILANOVA, *Obres catalanes. Volum I. Escrits religiosos*. A cura del P. Miquel BATLLORI, S.I. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU, membre de l'I.E.C. (Els Nostres Clàssics. Col·lecció A, 53-54), Barcelona, Editorial Barcino, 1947.

9. Aparegué dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 28 (1955), 45-70: *Dos nous escrits espirituals d'Arnau de Vilanova*. L'article inclou *Noves dades biogràfiques extretes del «Tractatus»*, que és la traducció del text actualitzat de *Nuevos datos biográficos sobre Arnaldo de Vilanova*, publicat originàriament dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina y Antropología Médica», 8 (= *Actas del XV Congreso internacional de historia de la medicina*, I), Madrid 1956, 235-237, i per segona vegada dins Miquel BATLLORI, *Temas de varia historia. Anthropos. Suplementos*, 23, Barcelona, 1990, 24-25.

10. Fou la introducció a l'edició d'obres de *Les versions italianes medievals d'obres religioses de mestre Arnau*, dins «Archivio Italiano per la Storia della Pietà», 1 (1951), 397-410.

11. Introducció a Arnau de VILANOVA, *Obres catalanes, II. Escrits mèdics*. A cura del P. Miquel BATLLORI, S.I. Pròleg de Joaquim CARRERAS I ARTAU, membre de l'I.E.C. (Els Nostres Clàssics, Col·lecció A, 55-56), Barcelona, Editorial Barcino, 1947.

12. Traduït de l'original francès per Josep SOLERVICENS: *Arnau de Vilanova antiescolastique d'après les textes catalans et italiens*, dins *Scholastica ratione historico-critica instauranda. Acta Congressus scholastici internationalis Romae anno sancto MCML celebrati*, Roma, Pontificium Athenaeum Antonianum, 1951, 568-581 (i, parcialment, dins *Vuit segles de cultura catalana a Europa*).

13. Publicat per primera vegada dins «Estudis Romànics», 2 (1949-1950), 165-170; i, després, dins Miquel BATLLORI, *Temas de varia historia. Anthropos. Suplementos*, 23, Barcelona, 1990, 24-25.

14. Traducció catalana sintètica dels articles *El «Regimen sanitatis» de Arnau de Vilanova*, aparegut dins *Actas de la Academia Científico-Deontológica de la Hermandad de Sant Cosme y Sant Damián de Palma de Mallorca*, 1 (1944-1945), 6-8; i *Entorn de les fonts dels «Regiments de sanitat» d'Arnau de Vilanova*, publicats dins *Actes del I Congrés Internacional d'Història de la medicina catalana (Barcelona-Montpeller, 1-7 de juny de 1970)*, Barcelona, 1971, 153-154. També foren inclosos dins Miquel BATLLORI, *Temas de varia historia, Anthropos. Suplementos*, 23, Barcelona, 1990, 28-29.

4. *Orientacions bibliogràfiques*, 285-299.¹⁵
5. *Ramon Llull i Arnau de Vilanova*:
Llur relació amb la filosofia i les ciències orientals del segle XIII, 303-319,¹⁶
Profecies sobre la Croada pervivents a Barcelona l'any 1520, 321-324,¹⁷
La difusió de llurs textos, 325-344,¹⁸
6. *L'arnaldisme*:
Sicília i la Corona d'Aragó en les profecies d'Arnau de Vilanova i de Joan de Rocatalbada, 347-363,¹⁹
Un carteg erudit sobre l'autenticitat del «Breviarum practicae» al segle XVIII, 365-389,²⁰
7. *Notes crítiques*:
Els textos espirituals en llengua grega, 393-397,²¹
Un opuscle inèdit, 397-406,²²
Advertiment al lector en l'edició de l'«Expositio super Apocalypsi» (Brussel·les i Barcelona, 1971), 406-410,²³
Joaquim Carreras i Artau i l'arnaldisme, 410-414.
 Una Nota editorial, 415-416; les *Sigles i Abreviatures*, 417-418; l'*Índex onomàstic*, 419-443; i el general, 445-446, arrodoneixen el llibre.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XV (1996), 774-775.

15. El text original, *Orientacions bibliogràfiques para el estudio de Arnau de Vilanova*, fou publicat dins «Pensamiento», 10 (1954), 311-323. L'actual traducció al català és deguda a Josep SOLERVICENS.

16. Publicat anteriorment també en català dins *A través de la història i la cultura*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia, 1979, 15-35. Originàriament escrit en italià (*Raimondo Lullo e Arnaldo da Vilanova ed i loro rapporti con la filosofia e con le scienze orientali del secolo XIII*, fou publicat l'any 1971 dins les actes del *Convegno internazionale*, 9-15 aprile 1969. Tema: *Oriente e Occidente nel Medioevo: Filosofia e scienze*.

17. Publicat dins *Homenaje al Dr. D. Juan Reglà Campistol*, València, Universitat de València, 1975, 257-259, i dins *A través de la història i la cultura*, 279-282.

18. Traducció, de Josep SOLERVICENS, d'*El seudo-Lull y Arnau de Vilanova. Notas de manuscritos italianos*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana», 28 (1942), 441-458.

19. *Mediterraneo medievale: Studi in onore di Francesco Giunta*, Boveria, Mannelli-Catanzaro, Rubbettino editore, 1989, 89-105.

20. Prové de: *Records de Llull i Vilanova a Itàlia*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 10 (1934), 11-43.

21. Publicat dins «Quaderns ibero-americanos», 2 (1949-1954), 358-361.

22. Traducció catalana de l'obra anterior (amb un estudi introductori). Originàriament fou publicada dins «Miscellanea Melchor de Pobladora», I, Roma, Institutum Historicum O.F.M. Cap., 1964, 215-223.

23. És una nota que precedeix el text de l'*Expositio Apocalypsis*: ARNALDI DE VILLANOVA, *Expositio super Apocalypsi*. Cura et studio Ioachimi CARRERAS I ARTAU, cooperantibus Olga MARI-NELLI MERCACCI et Iosepho M. MORATÓ I THOMÀS (Scripta Spiritualia, I), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1971, XXI-XXIV.

Miquel BATLLORI, *Cultura i finances a l'Edat Moderna (Obra completa, VIII)*. Edició a cura d'Eulàlia DURAN (dir.) i Josep SOLERVICENS (coord.). Pròleg de Marino BERENGO (Biblioteca d'Estudis i Investigacions, 25), València, Tres i Quatre, 1997.

Una visió apocalíptica del futur de Portugal, 285-292, reproduïx l'article, de 1986, *Arnau de Vilanova, Joan de Rocatalhada i Antoni Vieira*.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 882-883.

Miquel BATLLORI, *Ocho siglos de cultura catalana en Europa*. Prólogo de Jordi RUBÍO I BALAGUER, epílogo de Gregorio MARAÑÓN, Barcelona, Círculo de Lectores, 1996.

Traducció (21-29) al castellà de l'article *L'antitomisme pintoresc d'Arnau de Vilanova* (cf. *supra*, *Obra completa*, III, *Arnau de Vilanova, anitescolàtic*)

Tomàs CARRERAS I ARTAU, Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana del segle XIII al XV*, I. Edició facsímil. Estudis preliminars a cura de Pere LLUÍS FONT, Jaume MENSA, Jaume de PUIG, Josep M. RUIZ SIMON, Barcelona i Girona, Institut d'Estudis Catalans i Diputació de Girona, 2001.

Són dedicats a Arnau de Vilanova els capítols següents:

Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Las bibliotecas españolas de la Edad Media. Bibliotecas de particulares*. Arnaldo de Vilanova, 80-84;

Joaquim CARRERAS I ARTAU, *El anti-escolasticismo*. Arnaldo de Vilanova, 199-230;

Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Catálogo bibliográfico-cronológico de las obras teológicas de Arnaldo de Vilanova*, 641-646.

Joaquim CARRERAS I ARTAU, *Lista de escritos originales de Arnaldo de Vilanova en lengua vulgar*, 647.

Recensió de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 759-762.

Raoul MANSELLI, *Da Gioacchino da Fiore a Cristoforo Colombo. Studi sul francescanesimo spirituale, sull'ecclesiologia e sull'escatologismo bassomedievali*. Introduzione a cura di Paolo VIAN (Nuovi Studi Storici, 36), Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, 1997.

Inclou els estudis arnaldians següents:

Arnaldo da Villanova e i papi del suo tempo, 1-18 (de l'any 1959);

La política religiosa de Frederic III d'Aragona, 445-453, (del 1976, publicat el 1994;
Cristoforo Colombo, Alessandro VI e i primi missionari francescani, 669-680, (de 1984).

Recensió de Gian Carlo GARFAGNINI dins «Studi Medievali», XLI (2000), 478-479; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1008.

Raoul MANSELLI, *Scritti sul Medioevo*, Roma, Bulzoni, 1994.

Hi trobem els estudis arnaldians següents:

Arnaldo da Villanova e i papi del suo tempo tra religione e politica, 329-349,²⁴

L'Apocalisse e l'interpretazione francescana della storia, 371-387,²⁵

La política religiosa de Federico III d'Aragona, 478-481.²⁶

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU I ESPELT dins «Arxiu de Textos Catalans Antics» XVI (1997), 679; i dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1009.

José M. POU Y MARTÍ, *Visionarios, beguinos y fraticelos catalanes (siglos XIII-XV)*.

Estudio preliminar de Albert HAUF I VALLS, Alacant, Instituto de Cultura «Juan Gil-Albert», Diputación Provincial, 1996.

L'obra de J. M. Pou és precedida per un extens estudi introductori d'Albert Hauf (9-112).

Recensió de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 633-636.

Apèndix: selecció bibliogràfica d'estudis sobre arnaldistes destacats

Aquests darrers deu anys ens han deixat tres destacats arnaldistes: Eusebi Colomer (1997), Lluís Garcia Ballester (2000) i Miquel Batllori (2003). Com a reconeixement de la seva tasca, recollim alguns estudis (dels molts que han estat publicats) sobre la seva vida i obra. També donem notícia d'algun estudi sobre Joaquim Carreras i Artau publicat en ocasió del centenari del seu naixement i l'inventari del seu arxiu.

24. Publicat anteriorment dins «Studi Romani», VII (1959), 146-161; i dins «Clio», 9 (1973), 324-342.

25. Originàriament publicat dins W. LOURDAUX i D. VERHELST, *The Bible and Medieval Culture* (Mediaevalia Lovaniensia, I/VII), Lovaina 1979, 157-170.

26. Inèdit.

a) Miquel Batllori

Mireia CABRÉ, *Miquel Batllori medievalista*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XLVI (1997-1998), 357-373.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 752.

Jornades sobre l'obra de Miquel Batllori. Barcelona, 3 i 4 de març de 1997 (Jornades Científiques, 3), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1998.

Ens interessa particularment: Albert G. HAUF I VALLS, *Els estudis medievals de Miquel Batllori*, 33-43.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 751-752.

Antoni Lluís MOLL BENEJAM, *Miquel Batllori: del Renaixement a la Il·lustració*, dins «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XLVI (1997-1998), 397-418.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 752.

Gonzalo PASAMAR ALZURIA, Ignacio PEIRÓ MARTÍN, *Miquel Batllori i Munné*, dins *Diccionario Akal de Historiadores españoles contemporáneos*, Madrid, Akal, 2002, 113-115.

b) Joaquim Carreras Artau

Concepció CARRERAS I FONTSERÈ, *Arxiu Joaquim Carreras i Artau* (Unitat Bibliogràfica. Secció de Manuscrits, 15), Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1999.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 1031-1032.

Pere LLUÍS FONT, *Centenari Joaquim Carreras i Artau (1894-1994)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1994:

D'aquest llibre ens interessa particularment:
Semblança de Joaquim Carreras i Artau, 5-14,
Joaquim Carreras i Artau (Girona 1894 - Tiana, 1968). Nota biogràfica, 31-38,
Bibliografia de Joaquim Carreras i Artau, 39-48,
Bibliografia sobre Joaquim Carreras i Artau, 49.

Joan VERGÈS XIFRA, *Cent anys del professor Joaquim Carreras i Artau*, dins «Revista de Girona», 167 (novembre-desembre 1994), 30-33.

c) *Eusebi Colomer*²⁷

Ramon ALCOBERRO, *Eusebi Colomer: una filosofia cristiana possible*, dins «Serra d'Or», XXXX/459 (març de 1998), 15-17;

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 753-154.

Lola BADIA, *Eusebi Colomer: investigar i divulgar el pensament català de l'Edat Mitjana i del Renaixement*, dins «Serra d'Or», XXXX/459 (març de 1998), 18-19;

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 753-154.

Miquel BATLLORI, *Eusebi Colomer i Pous, S. I. (1923-1997)*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 17 (1998), 465-471;

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 753-154.

Josep CORTADA, *Eusebi Colomer i Pous: pensem en diàleg*, dins «Revista de Girona», 188 (1988), 86-92;

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 753-154.

Eudaldo FORMENT, *Eusebio Colomer, historiador de la filosofía (1923-1997)*, dins «Revista española de filosofía medieval», 5 (1998), 279-293.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 753-154.

Pere LLUÍS FONT, *Necrològica d'Eusebi Colomer*, dins «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», 9 (1997 [1998]), 181-184;

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 753-154.

27. Dins Eusebi COLOMER, *El pensament...*, hom trobarà la reedició d'algun estudi. Cf. *infra*.

Ceferino SANTOS-ESCUADERO, *Bibliografía del profesor Eusebi Colomer Pous*, dins «Revista Catalana de Teologia», XIX (1994 = *Pensar en diàleg*. «Miscel·lània en homenatge al prof. Dr. Eusebi Colomer»), 31-50.

Francesc TORRALBA, *Perfil humà i filosòfic del professor Eusebi Colomer*, dins «Revista Catalana de Teologia», XIX (1994 = *Pensar en diàleg*. «Miscel·lània en homenatge al prof. Dr. Eusebi Colomer»), 11-29.

d) *Lluís Garcia Ballester*

Lluís CIFUENTES, *In memoriam. Lluís Garcia Ballester: Herència i record*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 535-542.

«Dynamis», 22 (2001): *Luis García Ballester (1936-2000), in memoriam*:

José M. LÓPEZ PIÑERO, *Fragmentos del constante recuerdo de Luis García Ballester. I. Los comienzos en los años sesenta*, 437-446.

Juan Antonio PANIAGUA, *Ante la muerte de un amigo*, 447-452.

Andrew CUNNINGHAM - Roger FRENCH, *Luis*, 453-455.

Vivian NUTTON, *Luis García Ballester and Galen*, 457-464.

Danielle JACQUART, *Contribution de Luis García Ballester à l'histoire intellectuelle de la médecine médiévale*, 465-469.

Ron BARKAI, *Luis García Ballester y la medicina de las minorías en España*, 471-478.

«Dynamis», 23 (2002): *Luis García Ballester (1936-2000) (continuación)*:

Michael R. McVAUGH, *Luis García Ballester: Personal recollections*, 487-492.

Rosa BALLESTER, «*Hay hombres que luchan toda la vida: esos son los imprescindibles*» (B. Brecht). *Luis García Ballester, un historiador ejemplar*, 477-480.

Esteban RODRÍGUEZ OCAÑA, *Luis García Ballester, profesor en Granada: un recuerdo personal*, 481-484.

Ricardo GARCÍA CÁRCCEL, *En la muerte de Luis García Ballester*, 487-492.

Josep María COMELLES, *Luis García Ballester, antropólogo*, 487-49.

Guillermo SÁNCHEZ, *Luis García Ballester, universitario*, 493-494.

Jon ARRIZABALAGA, *Luis García Ballester (Valencia, 1936 - Puente Arce, Cantabria, 2000)*, dins «Medicina & historia», (2000/4), 16.

Agustín ALBARRACÍN - José Luis PESET, *En recuerdo de Luis García Ballester*, dins «Asclepio», 53/1 (2001), 331-332.

Vivian NUTTON, *Luis García Ballester (1936 - 2000)*, dins «Medical History», 45 (2001), 115-116.

IV. FONTS

Aquest apartat inclou els estudis sobre documentació relativa a Arnau de Vilanova o a la seva influència (beguinisme).

Carte reali diplomatiche di Giacomo II d'Aragona (1291-1327) riguardanti l'Italia.
A cura di Marina SCARLATA (Documenti per servire alla storia della Sicilia. 1 serie. Diplomatica, XXXI), Palerm, Società Siciliana per la Storia Patria, 1993, 186-189

Edició d'una descripció oficial feta per Jaume II dels resultats de l'ambaixada d'Arnau de Vilanova a París davant Felip el Bell per tal de negociar sobre l'afer de la Val d'Aran: ACA, *CDR de Jaume II*, Caixa 9, núm. 1187.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 919.

Jean COSTE, *Boniface VIII en procès. Articles d'accusation et dépositions des témoins (1303-1311)*. Édition critique, introductions et notes par Jean COSTE (Studi e documenti d'archivio 5), Roma, «L'Erma» di Bretschneider, 1995, 146-147.

En el text d'acusació a Bonifaci VIII, trobem una referència a la seva actuació en relació amb els fets de París.²⁸

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU I ESPELT dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 666.

28. J. Coste, *Boniface VIII en procès...*, 146-147: «Item quendam librum compositum per magistrum Arnaldum de Villanova, medicum, continemtem sive sapientem heresim, per episcopum Parisiensem, et per magistros theologice facultatis Parisiensis reprobatum, damnatum et combustum, et per ipsum Bonifatium publice et in pleno consistorio cardinalium similiter reprobatum, condemnatum et combustum, postmodum rescriptum, idem vitium continens, revocavit et etiam approbavit».

Ni que no fos editat en els darrers anys, àmbit temporal del present butlletí bibliogràfic, voldria fer referència a una obra que ens interessa per la seva aportació documental, relativa precisament al procés de Bonifaci VIII, i que en el seu moment no vam recollir: Tilmann Schmidt, *Der Bonifaz-Prozess. Verfahren der Papsanklage in der Zeit Bonifaz'VIII und Clemens'V* (Forschungen zur Kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht, 19), Colònia i Viena, Böhlau Verlag, 1989. Relacionades amb documents sobre el procés de Bonifaci VIII trobem les següents referències a Arnau de Vilanova: Bonifaci VIII va aprovar una obra prèviament condemnada (72); Climent V —confessa a Arnau— ha de dedicar tant de temps al procés que no li'n queda per a d'altres afers (141); segons la correspondència d'Arnau de Vilanova amb Jaume II, Arnau de Vilanova s'hauria queixat de Giovanni de Murrovalle per la seva forma de procedir en el conflicte dels espirituals (149-150); segons Arnau de Vilanova, Pero Rodríguez fou l'únic cardenal que féu costat al papa Bonifaci VIII en l'atemptat d'Anagni (151); segons Guido de Baisio, l'acusació contra Bonifaci VIII d'ésser benèvol davant Arnau de Vilanova tindria el seu origen en enemistats personals (365).

Vegeu la notícia bibliogràfica de Josep Perarnau dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1007.

Alan FRIEDLANDER, *Processus Bernardi Delitiosi. The trial of Fr. Bernard Délicieux, 3 september - 8 december 1319*, Philadelphia, American Philosophical Society, 1996, 39-52, 70, 85-89, 97-100, 138, 106-107, 178-180.

Referències a la presumpta participació d'Arnau de Vilanova en el també presumpte enverinament de Benet XI, per part de Bernat Deliciós.

Recensió de Michael ROBSON dins «Revue d'Histoire Ecclésiastique», XCIII (1998), 118-121; notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU I ESPELT, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 961-962.

MARTÍ DE BARCELONA, *Influència de les prediccions arnaldianes*, dins «Modilianum», 11 (desembre 1994), 3-8.

Transcripció i adaptació (7-8) en català actual, de Josep Ruaix, d'una carta, conservada en l'Arxiu Parroquial de Moià. La lletra, que tenia com a destinatari el rei Jaume II, informa de la por que provocà a la vila de Moià l'anunci apocalíptic, basat entre d'altres autors en Arnau de Vilanova. El text català antic ja havia estat editat per Martí de Barcelona. Josep Perarnau creu que la lletra hauria estat escrita abans del 7 de juliol de 1304 i no l'agost de l'any 1305, com proposa l'autor.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 15 (1996), 775.

Josep PERARNAU I ESPELT, *Opere di Fr. Petrus Jobannis in processi catalani d'inquisizione della prima metà del XIV secolo*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», 91 (1998), 505-516; i dins PIETRO DI GIOVANNI OLIVI, *Opera edita et inedita. Atti delle Giornate Internazionali di Studio. Grottaferrata (Roma), 4-5 dicembre 1997*, Grottaferrata, Editiones «Archivum Franciscanum Historicum», 1999, 505-516.

L'autor estudia la influència d'obres de fra Pèire Joan en el moviment espiritual a base de la documentació dels processos contra Guillem des Quer, del 1325, i contra els beguins de Vilafranca del Penedès, del 1345. Perarnau aporta molta documentació, en bona part inèdita.

Recensió de Jaume MENSA dins «Revista Catalana de Teologia», XXIV (1999), 527-529; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 865.

Josep PERARNAU I ESPELT, *Un paràgraf del «Primer del crestià» de Francesc Eiximenis inspirat en el «De mysterio cymbalorum» d'Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 17 (1998), 507-510.

Francesc Eiximenis en el *Primer del crestià* s'inspirà en el *De mysterio cymbalorum*. J. Perarnau ofereix els textos paral·lels. Eximenis, però, «no segueix Arnau en l'aplicació del símil a la segona vinguda, l'escatològica, de Crist» (509).

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 865

Jaume de PUIG I OLIVER, *Manuscrits eimericians de la Biblioteca Capitular y Colombina de Sevilla provinents de Girona*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 17 (1998), 376.

Entre les obres d'Eimeric trobades a Sevilla, no hi ha la perduda *Contra haereses Arnaldi de Villanova* (1348?).

Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Diplomatari de l'Orient Català (1301-1409)*. Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a l'Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria. Edició facsímil (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, 56), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001, 50, doc. xl.

En aquesta obra (editada per primer cop l'any 1947) trobem la transcripció d'una carta de Jaume II relacionada amb l'afer dels monjos del Mont Athos (Arnau de Vilanova intercedí davant Jaume II per tal que la Companyia Catalana no causés perjudicis als monjos).

Nota bibliogràfica d'Andreas KIESEWETTER, *La ristampa del Diplomatari de l'Orient Català di Antoni Rubió i Lluch*. *Alcune osservazioni*, dins aquest volum, 553-560.

V. *Estudis biogràfics i sobre el context històric*

a) *Estudis biogràfics*

Molts estudis d'altres apartats (vegeu sobretot els articles de diccionari), per raons diverses, podrien ésser col·locats en aquest epígraf. Presentem a continuació un llibret divulgatiu sobre la vida i obra d'Arnau de Vilanova i un estudi que dóna a conèixer un possible nou fet de la biografia d'Arnau de Vilanova.

Jaume MENSA I VALLS, *Arnau de Vilanova* (Episodis de la Història, 313), Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1997.

Presentació general de la vida i l'obra d'Arnau de Vilanova, amb capítols dedicats a: *El món d'Arnau de Vilanova* (9-11), *Perfil biogràfic* (12-35), *L'obra*

mèdica (37-56), *L'obra teològica* (57-88) i *La memòria d'Arnau de Vilanova* (89-94).

Recensió d'Agustí BOADAS dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 631; de Josep FERRER I BOJONS dins «La Veu de l'Anoia», 12 de desembre de 1997, 29; de Pep MARTÍ, dins «Revista el Triangle», 424 (1998); de Joan GALA, dins «Som», 183 (1998), 28; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1006; i d'Ignasi ARAGAY, dins «Avui» (21 de desembre de 1997), 54.

Josep PERARNAU I ESPELT, *Arnau de Vilanova, polemista antijueu a Lleida el 1303?*, dins «Revista Catalana de Teologia», XIX (1994 = *Pensar en diàleg*. «Miscel·lània en homenatge al prof. Dr. Eusebi Colomer»), 109-118.

Arnau de Vilanova hauria pogut ésser el savi cristià —de qui parla Selomó ben Adret en el seu *Responsum*— que polemitzà amb la comunitat jueva de Lleida.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XV (1996), 776.

b) Apèndix: referències a Arnau de Vilanova en obres sobre el seu context històric, cultural o científic

David ABULAFIA, *The Aragonese Kingdom of Albania: An Angevin Project of 1311-1316*, dins «Mediterranean Historical Review» 10 (1995) 1-13.

La mort d'Arnau de Vilanova hauria retardat una carta de Jaume II a Frederic de Sicília, l'any 1312. En aquells moments Jaume II i els Anjou negociaven per tal de modificar el Tractat de Caltabellotta.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 654.

Martin AURELL, *Messianisme royal de la Couronne d'Aragon (14e-15e siècles*, dins «Annales. Histoire, Sciences Sociales», any 52 (1997/1), 119-155.

En el context indicat en el títol de l'article, l'autor presenta Arnau de Vilanova (127-130) —l'obra del qual «détermine, plusieurs décennies durant, l'avenir du franciscanisme de la confédération catalano-aragonaise» (127)— des del punt de vista de les relacions amb els beguins.

Martin AURELL, *Eschatologie, spiritualité et politique dans la confédération catalano-aragonaise (1282-1412)*, dins *Cahiers de Fanjeaux* (1992), 27, 191-235.

En el context dels segles XIII-XV, l'autor presenta (195-198) l'obra d'Arnau de Vilanova com «la naissance de l'école prophétique catalane». M. Aurell (197) afirma que «en 1306, l'*Expositio super Apocalypsim* reprend les thèmes joachimites de la division trithéiste de l'histoire et de l'attente d'un pape angélique».

Antonio BENLLOCH POVEDA, *Munus docendi en la edad media en Valencia. La catequesis en los sínodos medievales valentinos*, dins «Anales Valentinus», 48 (1998), 405-419.

Referència puntual a l'*Alphabetum catholicorum sive de elementis catholicae fidei*.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 863.

Luca BIANCHI, *Arnaud de Villeneuve et le progrès dans l'exégèse biblique*, dins *Censure et liberté intellectuelle à l'université de Paris (XIIIe-XIVe siècles)* (L'âne d'or), París, Les Belles Lettres, 1999, 76-77.

Arnau de Vilanova, en el context de la polèmica amb els professors de París, «revindiqua constamment son droit d'introduire des innovations dans l'interprétation de la Bible» (76).

Luca BIANCHI, *Censure, liberté et progrès intellectuel à l'Université de Paris au XIIIe siècle*, dins «Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen âge», 63 (1996), 45-93.

Esparses en l'article (p. ex. pàgines 53, 54, 58, 59, 72, 73, 89, 91), trobem diverses referències a la polèmica que enfrontà Arnau de Vilanova amb els teòlegs de París per il·lustrar com s'exercia el control doctrinal (retenció d'obres, empresonament...).

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1007.

Federico III d'Aragona re di Sicilia (1296-1337). Convegno di studi. Palermo, 27-30 novembre 1996. Atti a cura di Massimo GANCI, Vincenzo D'ALESSANDRO, Rosa SCAGLIONE GUCCIONE, dins «Archivio Storico Siciliano», XXIII (1997).

Actes del congrés dedicat a Frederic de trinàcria. Els estudis que tracten d'algun aspecte relacionat amb Arnau de Vilanova tenen fitxa bibliogràfica pròpia, en l'apartat corresponent.

Sylvain GOUGUENHEIM, *La sibylle du Rhin. Hildegarde du Bingen, abesse et prophétesse, rhénane*, París, Publications de la Sorbonne, 1996, 175-176.

Arnau de Vilanova hauria estat influït per Hildegarda de Bingen.

José GUADALAJARA MEDINA, *Mesianismo y especulación profética en Arnaldo de Vilanova*, dins *Las profecías del Anticristo en la Edad Media* (Manuales), Madrid, Editorial Gredos, 1996, 195-206.

Presenta la temàtica apocalíptica d'Arnau de Vilanova en relació amb el profetisme medieval.

Recensió de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 633-636.

Alain GUERRAU, *Remarques sur l'arpentage selon Bertrand Boysset (Arles, vers 1400-1410)*, dins *Campagnes médiévales: l'homme et son espace*. «Études offertes à Robert Fossier». Travaux réunis par Elisabeth MORNET, París, Publications de la Sorbonne, 1995, 87-102.

Arnau de Vilanova i Robert d'Anjou, promotors de l'agrimensura.²⁹

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU I ESPELT dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 680.

Clifford R. BACKMAN, *Arnau de Vilanova and the Body at the End of the World*, dins *Last things: Death and the Apocalypse in the Middle Ages*. Edited by Caroline Walker BYNUM and Paul FREEDMAN, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2000.

Antoni MARGARIT, *Toponimia medieval*, dins «Societat d'Onomàstica. Butlletí interior», LXXIV (setembre 1998), 37-41.

Arnau de Vilanova seria «descendent dels Vilanova penedesencs, que s'havien establert a Vilanova de Carbonera de les terres valencianes» (41).

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 828.

Enrico MAZZARESE FARDELLA, *Aspetti della legislazione di Federico III d'Aragona re di Sicilia*, dins *Federico III...*, 47-58.

29. Vegeu en aquest mateix sentit la tesi presentada per Pierre PORTET, *Bertrand Boysset, arpenteur arlésien de la fin du XIVe siècle (1355-1415)*, a la Universitat de Toulouse II Le Mirail, l'any 1995, amb diverses referències a Arnau de Vilanova. Una versió digital (*La vie et les oeuvres techniques d'un arpenteur médiéval*) és disponible a l'adreça d'Internet: <http://boysset.ifrance.com/boysset/introduc.htm>.

Tracta de les *Ordinationes generales* (1309) de Sicília. L'autor no té en compte, però, l'aportació arnaldiana.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1012.

Bernard MCGINN, *Antichrist. Two Thousand Years of the Human Fascination with Evil*, San Francisco, Harper Collins Publishers, 1994. Traducció castellana de Ramón A. Díez ARAGÓN i Ma Carmen BLANCO MORENO amb el títol *El Anticristo. Dos milenios de fascinación humana por el mal*, Barcelona, Buenos Aires, Ed. Paidós, 1997.

En l'apartat *El Anticristo según algunos teólogos y poetas*, l'autor recorda (185-186) la polèmica d'Arnau amb els professors de París i algunes repercussions posteriors (Joan de París, Henry of Harclay). El comentari arnaldia [?] a l'Apocalipsi mostra la influència dels franciscans espirituals.

Sophia MENACHE, *Clement V* (Cambridge Studies in Medieval Life and Thought, 36), Cambridge, University Press, 1998.

Referències a Arnau de Vilanova com a metge de Climent V.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 864.

Ronald G. MUSGO, *Franciscan Joachimism at the Court of Naples, 1309-1345: A New Appraisal*, dins «Archivum Franciscanum Historicum», 90 (1997), 419-486.

En el context de l'estudi sobre la presència d'idees joaquimites a la Cort de Nàpols, l'autor es refereix, diverses vegades, a la possible influència d'Arnau de Vilanova.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1007-1008.

Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *Il Corpo del Papa*, Torí, Einaudi, 1994.³⁰

Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *La cour des papes au XIIIe siècle*, París, Hachette, 1995, 186-187.

30. El llibre ha estat traduït a l'anglès per David S. PETERSON, amb el títol *The Pope's Body* i publicat per la University of Chicago Press, l'any 2000.

Arnau de Vilanova és recordat com a metge de Bonifaci VIII.

Pierre PORTET, *La vie et les oeuvres techniques d'un arpenteur médiéval* (Cf. p. 684, nota 29).

Profecia i poder al Renaixement. Texts profètics catalans favorables a Ferran el Catòlic. Estudi i edició a cura d'Eulàlia DURAN i Joan REQUESENS (Col·lecció 3 i 4, 157), València, Eliseu Climent, editor, 1997.

En l'apartat *La formulació d'un corrent profètic hispànic: la profecia «Vae mundo» difosa per Arnau de Vilanova*, sobretot en les pàgines 31-33, trobem diverses referències a Arnau de Vilanova: els autors recorden la proposta profeticoapocalíptica arnaldiana. En el decurs del llibre sovintegen les referències a Arnau de Vilanova.

Recensió de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 651-654.

Josep Maria SANS I TRAVÉ, *Els templers catalans. De la rosa a la creu*. Pròleg de Laureà PAGAROLAS I SABATÉ, Lleida, Pagès editors, 1996, 432-433.

Durant el setge de Miravet, Arnau de Vilanova hauria estat requerit per a visitar Berenguer de Santjust. Així es desprèn de la petició de permís que aquest adreçà a Jaume II.

Laura SCIASCIA, *Federico III d'Aragona re di Sicilia. Palermo 27-30 novembre 1996*, dins «Quaderni medievali», 43 (1997), 251-257.

Frederic III de Sicília és mereixedor del congrés que li ha dedicat la Societat Siciliana di Storia Patria.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1010.

Giacomo TODESCHINI, *Gli Spirituali e il regno di Sicilia agli inizi del Trecento*, dins *Federico III...*, 185-203.

En l'obra d'Arnau de Vilanova hi ha un interès per l'ordre social i polític que l'historiografia no sempre ha sabut copsar.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1013.

Dominique URVOY, *Traces arabes dans la pensée européenne non scolastique*, dins «Bulletin de Littérature Ecclésiastique», CI (2000), 137-148.

A les pàgines 143-144, referències a Arnau de Vilanova («visió màgica del món»).

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (2002), 943-944.

VI. *Les obres espirituals: manuscrits, edicions, versions, estudis*

Presentem a continuació fitxes d'estudis dedicats a manuscrits (notícies històriques o descripcions),³¹ a edicions (crítiques o simples transcripcions) d'obres, versions i estudis monogràfics sobre aquestes obres.

a) *Manuscrits*

Catalogo dei manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane. Volume 9: Firenze. A cura di Gabriella POMARO (Unione Accademica Nazionale. Subsidia al «Corpus Philosophorum Medii Aevi», XI), Florència, Sismel, Edizioni del Galluzzo, 1999, 137.

El ms. D.2.1538, ff. 60a-73a, conté un *Sermo de tempore adventus antichristi*, que, com suggereix Josep Perarnau, podria ésser el *De tempore...* d'Arnau de Vilanova.

Notícia bibliogràfica, Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 1045.

Nieves MUNSURI ROSADO, Raquel MADRID SOUTO, *Aproximación a la vida conventual mercedaria a través de un inventario del siglo XV*, dins «Estudios Castellonencs», 7 (1996-1997), 41-86.

En l'inventari (Inventario Convento de la Merced, 1459) estudiat per les autors (Arxiu del Regne de València, Secció Protocols, notari Miquel Puigmitjà, signatura 1906) consta una *Sposicio Quantilene Arnaldi de Villanova* (85: «en paper ab posts engrutades») que, segons J. Perarnau, podria ésser la *Dancia Jacobi II cum commento Arnaldi de Villanova*.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1038.

31. Sovint les edicions crítiques donen notícia o descriuen els manuscrits que han pres com a base. És el cas p. ex. d'Arnaldi DE VILLANOVA, *Tractatus octo...* (cf. *infra*) que descriu (14-24) el ms. de Sant Petersburg, Biblioteca Pública, Graecus 113.

Gilbert OUY, *Les manuscrits de l'Abbaye de Saint-Victor. Catalogue établi sur la base du répertoire de Claude de Grandrue (1514)*. Tome I. *Introduction - Concordances - Index*. Tome II. *Texte* (Biblioteca Victorina, X), Tournholt, Brepols Publishers, 1999.

Al convent de Sant Víctor de París hi hagué obres espirituals d'Arnau de Vilanova: una tal *Collocutio didascalica super elementis catholicae fidei*, el *De mysterio cymbalorum*, i una *Appellatio ab Episcopo Parisiensi et Facultate Theologie*.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 1036.

Francesco SANTI, *Due nuovi manoscritti parigini del «De adventu Antichristi» di Arnaldo de Villanova*, dins «Filologia mediolatina. Rivista della Fondazione Ezio Franceschini», II (1995), 279-291.

Descriu el manuscrit núm. 241 de la Bibliothèque Mazarine, de París; i el manuscrit de la Biblioteca Nacional de París, lat. 3708 (segle XIV {aquest, però, és conegut des de Barthélemy Hauréau}), que contenen el *De tempore...*³²

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU I ESPELT dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 678.

b) Edicions³³

Projectes:

José PERARNAU I ESPELT, *Progetti di edizioni catalane di Arnau de Vilanova, Joan de Rocatalhada e Francesc Eiximenis*, dins *Editori di Quaracchi. 100 anni dopo. Bilancio e prospettive*. Atti del Colloquio Internazionale. Roma 29-30 Maggio 1995. A cura di Alvaro CACCIOTTI e Barbara FAES DE MOTTONI (Medioevo, 3), Roma, Edizioni Antonianum, 1997, 367-372.

Pel que fa a Arnau de Vilanova, J. Perarnau informa de les edicions crítiques d'obres d'Arnau publicades dins l'«Arxiu de Textos Catalans Antics»: obres, manuscrits i esquema seguit en l'edició (introducció, text i aparats crítics).

32. D'aquest darrer manuscrit, però, ja en vaig donar una breu notícia dins la meua *Guia bibliogràfica...*, 74.

33. Dins *Repertorium edierter Texte des Mittelalters aus dem Bereich der Philosophie und angrenzender Gebiete*. Herausgegeben von Rolf SCHÖNBERGER und Brigitte KIBLE, Berlín, Akademie Verlag, 1994, 150-153, hom trobarà informació sobre algunes edicions d'obres arnaldianes.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1013.³⁴

Fragments:

Josèp PERARNAU I ESPELT, *Fragments catalans del «De belemosina et sacrificio» d'Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XV (1996), 400-405.

Josèp Perarnau identifica i edita quatre fragments de l'original català, ara perdut, del *De belemosina et sacrificio* que foren copiats en una obra anònima en temps de Joan I. També edita un altre fragment que probablement procedia d'alguna de les obres arnaldianes perdudes.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 839.

Edicions crítiques:

Josèp PERARNAU I ESPELT, *L'«Apologia de versutiis atque peruersitatibus pseudo-theologorum et religiosorum ad magistrum Jacobum Albi, canonicum Dignensem» d'Arnau de Vilanova. Edició i estudi; i transcripció del «Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus quae fiebant contra Tractatum Arnaldi «De adventu Antichristi»*», dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 7-348; i dins Josep PERARNAU, *Tres textos d'Arnau de Vilanova i un en defensa seva* (Studia, Textus, Subsidia, X), Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona 2002, 7-348.

Josèp Perarnau edita críticament l'*Apologia...* a base del Vat. lat. 3824, amb informació dels altres manuscrits coneguts (Borgh. 205, de la Biblioteca Apostòlica Vaticana; III Varia I, del Collegio Internazionale Carmelitano, de Roma; Misc. 370 de la Bodleian Library, d'Oxford; Cheltenham, Biblioteca Philipps, ms 3119; i Londres, British Museum, Cotton, Vitellius E. II) en l'aparat crític. També ofereix aparat de fonts i de comentaris. Arrodoneixen l'edició del text (57-151), una taula de referències textuais (152-157), la taula de tots els mots (158-199), i un extens i aprofundit estudi introductori (7-56), amb esquema detallat del contingut (17-20).

En apèndix, Josep Perarnau transcriu (201-271) el *Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus quae fiebant contra Tractatum Arnaldi «De adventu Antichristi»* de l'únic manuscrit que ha conservat l'obra, el III Varia I, del Collegio Internazionale Carmelitano, de Roma. La taula de mots (272-348) completa el

34. Hom trobarà una breu crònica del congrés dins Jaume MENSA, *100 anni di Quaracchi*, dins «Estudios Franciscanos», 97 (1996), 449-450.

text. En l'estudi introductorï (amb esquema del contingut en les pàgines 20-23), comú amb el de l'*Apologia...*, J. Perarnau (24) afirma que «és tan estrident la diferència entre els dos textos que en el futur els estudiosos es preguntaran com ha estat possible que algú hagi defensada la paternitat arnaldiana del *Tratatus quidam...*»

Recensions de Jaume MENSA dins «*Analecta Sacra Tarraconensia*»; i dins «*Archivum Franciscanum Historicum*», 95 (2002), 455-456; comentari d'Albert SOLER, dins «*Llengua & Literatura*», 14 (2003), 441-444.

Josep PERARNAU I ESPELT, *Sobre la primera crisi entorn el «De adventu Antichristi» d'Arnau de Vilanova: París 1299-1300*, dins «*Arxiu de Textos Catalans Antics*», XX (2001), 349-402; i dins Josep PERARNAU, *Tres textos d'Arnau de Vilanova i un en defensa seva* (Studia, Textus, Subsidia, X), Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 2002, 349-402.

J. Perarnau edita, per primera vegada críticament, l'*Instrumentum alterum appellationis magistri Arnaldi de Villanova a processu Parisiensium ad Apostolicam Sedem* (277-382), a base, principalment, del manuscrit de París, BN, lat. 17534, i del lat. 15033; i la *Notificatio, protestatio ac requisitio ad regem Francorum*, pàgines 382-388 (París, BN, lat. 17534), amb taula dels mots (388-402). L'estudi previ reconstrueix cronològicament els fets i ofereix la llista dels documents relatius a la dita crisi parisenca.

Recensions de Miquel BATLLORI, dins «*Arxiu de Textos Catalana Antics*», XXI (2002), 786-787; Jaume MENSA dins «*Analecta Sacra Tarraconensia*»; i dins «*Archivum Franciscanum Historicum*». Comentari d'Albert SOLER, dins «*Llengua & Literatura*», 14 (2003), 442-443.

Josep PERARNAU, *Tres textos d'Arnau de Vilanova i un en defensa seva* (Studia, Textus, Subsidia, X), Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona 2002, 7-348.

Edició en forma de llibre, conservant la mateixa paginació, dels articles L'«*Apologia...*» i *Sobre la primera crisi...* Inclou, també, una presentació (5), la taula general (6), una taula de fons manuscrits (403) i una altra d'antropònims i obres anònimes (405-408).

Recensions de Miquel BATLLORI dins «*Arxiu de Textos Catalans Antics*», 21 (2002), 786-787; de Jaume de PUIG I OLIVER, dins «*Revista Catalana de Teologia*», XXVII (2002), 502-506; i de Jaume MENSA dins «*Analecta Sacra Tarraconensia*»; i dins «*Archivum Franciscanum Historicum*», 95 (2002), 455-456. Comentari d'Albert SOLER, dins «*Llengua & Literatura*», 14 (2003), 441-444. Ramon SUGRANYES DE FRANCH, dins «*Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie*», 50 (2003), 219-220.

Arnaldi DE VILLANOVA, *Tractatus octo in graecum sermonem versi (Petropolitanus graecus 113)*. Nunc primum editi cura et studio Ioannis NADAL ET CAÑELLAS, graecitatem textus recensente Dionisio BENETOS, Universitatis Atheniensis doctore (Union Académique Internationale, Corpus Philosophorum Medii Aevi, Scripta Spiritualia, II), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2002.

Edició crítica de la traducció grega (pàgines parells) de vuit opuscles d'Arnau de Vilanova acompanyat de l'original (lletí o en un cas català), d'alguna versió medieval en italià o, fins i tot, en català modern (pàgines senars). Les obres editades són:

1. Pàgines 64-87: *Per ciò che molti...*, amb el text de la versió a l'italià-toscà editat per M. Batllori (i contrastat amb el text editat per Raoul Manselli). Introducció a l'edició de l'obra en les pàgines 59-62.

2. Pàgines 93-145: *De caritate...* amb el text de la versió a l'italià-toscà editat per M. Batllori (i contrastat amb el text editat per Raoul Manselli). Atès que en el manuscrit que serví de base per a l'edició de M. Batllori i R. Manselli manca un llarg paràgraf (sobre els metges jueus), en les pàgines senars s'ha ofert una versió (de J. Nadal) catalana del text grec (línies 214-315). Introducció a l'edició de l'obra en les pàgines 89-90.

3. Pàgines 150-181: *Lliçó de Narbona*, amb el text català ofert per Miquel Batllori (Els Nostres Clàssics). Introducció en les pàgines 147-148.

4. Pàgines 186-199: *De humilitate...* amb la versió catalana moderna del Miquel Batllori.³⁵

5. Pàgines 204-259: *Alphabetum catholicorum*, amb transcripció del text lletí de W. Burger (contrastada amb el còdex Borgh. lat. 205). Introducció en les pàgines 201-202.

6. Pàgines 264-361: *Philosophia catholica*, amb el text editat per Josep Perarnau (Vat. lat. 9968). Introducció en les pàgines 261-262.

7. Pàgines 366-383: *Eulogium...*, amb el text lletí editat per Joaquim Carreras Artau. Introducció en les pàgines 263-264.

8. Pàgines 388-439: *Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton*, amb el text lletí ofert per Joaquim Carreras Artau. Introducció en les pàgines 385-386.

Els aparats crítics (de fonts i de notes explicatives, en el text grec; i de variants entre el text editat i algun manuscrit, i de diferències entre el text grec i el lletí, en els textos complementaris) completen l'edició.

La introducció (13-56) descriu el manuscrit (14-24), es pregunta pel text original que serví de base a la traducció grega (24-29), estudia les anotacions i correccions del manuscrit (30-32) (fou Angelo Clareno qui revisà el manuscrit?) i la ,grecitat' (32-34) de la traducció grega (una transliteració de l'original català, en molts casos). El traductor (34-35) seria un «bizantí d'una certa cultu-

35. M. BATLLORI, *Arnau de Vilanova i l'arnaldisme*, 400-406.

ra, fins i tot, religiosa, que coneix el català i el llatí, encara que no perfectament»... «si es volgués apurar més sobre la personalitat del traductor, ens inclinariem a pensar en un comerciant bizantí benestant resident a Calàbria o a Sicília» (35). A continuació J. Nadal planteja l'«ocasió i circumstàncies de la traducció» (35-55) (Arnau de Vilanova hauria fet preparar el còdex arran dels contactes amb monjos del mont Athos que li haurien comentat l'ideari religiós del patriarca Atanasi I. El còdex, però, no arribà mai al seu destinatari). La introducció es clou amb unes observacions sobre l'edició (55-56). Segueix la introducció una taula sobre «signes crítics» (57). L'índex (7), un prefaci d'Anscari M. Mundó (9-10), el pròleg (11) i la bibliografia (441-446) completen el llibre.

Recensió d'Ernest MARCOS HIERRO, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXII (2003), 769-771.

Transcripcions d'obres:

Francesco SANTI, *Teologia per immagini e mistica. Le tre denuncie di Marsiglia di Arnaldo da Villanova ed altri punti per una macchina metaforica*, dins *Immagini del Medioevo. Saggi di cultura mediolatina*, Spoleto, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, 1994, 233-255.

Transcripció de les denúncies presentades per Arnau de Vilanova davant el bisbe de Marsella, a base del ms. Vat. lat 3824, amb indicació de les variants del ms. d'Arlès, Bibliothèque municipale, 97.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 678.

Versions d'obres

Arnau de VILANOVA, *La prudència de l'escolar catòlic i altres escrits*. Introducció de Jaume MENSA, traducció de Jordi RAVENTÓS (Clàssics del Cristianisme, 93), Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, Fundació Enciclopèdia Catalana, 2002.

Versió (amb algunes notes) al català de cinc obres arnaldianes llatines (47-208): *De significatione nominis Tetragrammaton* (51-83), *Tractatus de prudentia catholicorum scholarium* (83-98), *De mysterio cymbalorum* (99-135), *Philosophia catholica et divina* (137-189) i *Allocutio christini de hiis quae conveniunt secundum propriam dignitatem creaturae rationalis* (193-208). Una introducció (7-33), la cronologia (34-38) i la bibliografia (39-45) completen el llibre. La versió és obra de Jordi Raventós i la introducció de Jaume Mensa.

Versions de fragments

Jaume MENSA I VALLS, *Arnau de Vilanova (c. 1240-1311)* (Biblioteca filosòfica, 95), Madrid, Ediciones del Orto, 1998.

Crestomatia que inclou quaranta-quatre textos arnaldians (51-81) (més sis de relacionats amb Arnau de Vilanova, 82-86), traduïts al castellà, d'obres diverses (entre les quals hi ha el *Gladius...*, l'*Antidotum...* i la *Praesentatio facta Burdegaliae*, obres inèdites). Un quadre cronològic (7-12) i una introducció (13-51) precedeixen la selecció de textos. Una 'bibliografia selecta' completa el llibre (87-92).

Recensió de Jorge M. AYALA dins «Revista Española de Filosofía Medieval», 7 (2000), 265; i notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 861.

Arnau de VILANOVA, *De ultimis temporibus seculi. Antologia mínima de textos escatològics sobre la fi del món*. Introducció, selecció, traducció i notes de Jordi CASTELLS-CAMBRAY (Textos bàsics de Filosofia i d'Història de la Ciència), Santa Coloma de Gramanet, Casal del mestre, 1999.

Jordi Castells-Cambray ofereix una antologia de textos traduïts al català, extrets del *De tempore...* (23-33) i del *De mysterio cymbalorum* (35-44), a partir de l'edició de Josep Perarnau. Una introducció (5-20) i una bibliografia (21) arrodoneixen el llibret.

c) Estudis monogràfics

«Acta Academiae Scientiarum», 4 (1997 = *Qu'est-ce que la philosophie au moyen Âge? Der 10. Internationale Kongress für mittelalterliche Philosophie vom 25. bis 30. August 1997 in Erfurt in Kurzfassungen*. Herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER).³⁶

Breu notícia de les ponències i de les comunicacions presentades en el congrés indicat en el títol. Les que estudien algun aspecte de la vida o obra arnaldiana tenen fitxa pròpia.

Clifford R. BACKMAN, *The Decline and Fall of medieval Sicily: Politics, Religion and Economy in the Reign of Frederick III, 1296-1337*, Cambridge, University Press 1995.

36. Vegeu Jaume MENSA, «Was ist Philosophie im Mittelalter?», en «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», X (1998), 175.

En el context del període estudiat, Backman presenta la relació d'Arnau de Vilanova amb l'illa de Sicília, sobretot des del punt de vista de la «política religiosa».

Recensió de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 835-838.

Clifford R. BACKMAN, *The reception of Arnau de Vilanova's religious ideas*, dins *Christendom and its discontents. Exclusion, persecution and rebellion, 1000-1500*. Edited by Scott L. WAUGH and Peter D. DIEHL, Cambridge, University Press, 1996, 112-131.

Anàlisi de la repercussió de l'obra d'Arnau de Vilanova, tant des del punt de vista «profètic» com mèdic.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1009-1010.

Daniele BARCA, *La profezia tripolitana in Catalogna*, Roma, 1996.

Llibre només conegut per referència.

Daniele BARCA, *Alfonso il Magnanimo e la tradizione dell'immaginario profetico catalano*, dins «XVI Congresso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. La Corona d'Aragona ai tempi di Alfonso il Magnanimo. I modelli politico-istituzionali. La circolazione degli uomini, delle idee, delle merci. Gli influssi sulla società e sul costume. Celebrazioni Alfonsine. Alto Patrocinio del Presidente della Repubblica Italiana, Napoli-Caserta-Ischia, 18-24 settembre 1997, Napoli, Paparo Edizioni, 2000, 183-191.

Anàlisi d'un fragment del *Vae mundo in centum annis*.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 954.

Miquel BATLLORI, *Cultura: la Mediterrània a la cultura catalana medieval entre sondeigs: Llull, Vilanova, Muntaner*, dins *Els ideals de la Mediterrània dins la cultura europea*. A cura de Georges DUBY, et al., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995, 229-241.

Presentació de la medicina i de l'espiritualitat apocalíptica d'Arnau de Vilanova en relació amb els «ideals de la Mediterrània».³⁷

37. Miquel Batllori (233) reconeix que el *Tractatus quidam...* no és d'Arnau de Vilanova: «Posterioris estudis del doctor Josep Perarnau han demostrat que és una obra d'algun dels seus deixebles».

John August BOLLWEG, *Sense of Mission: Arnau de Vilanova on the Conversion of Jews and Muslims*, dins *Iberia and the Mediterranean World of the Middle Ages*, Leiden, Nova York, Colònia, E. J. Brill, 1995, 50-71.

Anàlisi de les propostes de conversió dels infidels: l'*Allocutio super significatione nominis tetragrammaton*, amb la qual Arnau de Vilanova s'hauria allunyat dels mètodes de «conversió racional» dels dominics, proposa una «conversió apocalíptica»; la *Informació espiritual*, una conversió per l'«exemple espiritual»

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 841.

Eusebi COLOMER, *El pensament als Països Catalans durant l'Edat Mitjana i el Renaixement* (Scripta et documenta, 54), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

En el llibre trobem articles dedicats a Arnau de Vilanova. El primer, *Panorama general: de l'Escolàstica a l'Humanisme: L'antiescolasticisme d'Arnau de Vilanova*, 34-44, ofereix una presentació global del pensament arnaldia. El segon, *Les bases antropològiques i epistemològiques d'un projecte espiritual*, 44-57, és dedicat principalment a l'antropologia i teoria del coneixement; i el tercer, *Ramon Martí i Arnau de Vilanova: dues interpretacions del Nom innominable*, 239-252 (és una refosa de l'article publicat dins «Miscellanea Mediaevalia», 13 (1981), 937-945), i a la interpretació del tetragrammaton tal com és presentat en l'*Allocutio super significatione nominis Tetragrammaton*.

Recensió de Jaume de PUIG dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 625-626.

Michael CUSATO, *The Cost of Discipleship in the Early 14th Century: Arnold of Villanova and the Beguins of Catalonia*, dins «Collectanea Franciscana», 65 (1995), 183-205.

L'article estudia la relació d'Arnau de Vilanova amb els beguins catalans.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU I ESPELT dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 679.

Manfred GERWING, *Vom Ende der Zeit. Der Traktat des Arnald von Villanova über die Ankunft des Antichrist in der akademischen Auseinandersetzung zu Beginn des 14. Jahrhunderts* (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters. Neue Folge, 45), Münster, Aschendorff Verlag, 1996.

L'autor, després de presentar les característiques de l'època, els trets biogràfics d'Arnau de Vilanova se centra a estudiar, des d'una perspectiva teològico-doctrinal, el *De tempore...* i les respostes positives i negatives que el missatge apocalíptic d'aquesta obra suscità.

Notícia bibliogràfica dels capítols corresponents a les pàgines 254-448 i 449-636 de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 839-841; dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 504-507 pel que fa a la part del llibre referent al *De tempore...*; i dins el volum XX (2001), 561-574 del mateix «Arxiu...», sobre l'estructura del dit tractat arnaldia.

Albert G. HAUF, *Corrientes teológicas valencianas, s. XIV-XV: Arnau de Vilanova, Ramon Llull y Francesc Eiximenis*, dins *Teología en Valencia. Raíces y retos. Buscando nuestro orígenes cara al futuro*. Actas del X Simposio de Teología Histórica (3-5 marzo 1999) (Serie Valentina, XLV), València, Facultat de Teologia, 2000, 9-47.

L'article presenta els trets de la teologia arnaldiana: Arnau de Vilanova no acceptaria la síntesi filosòfico-teològica, característica dels tomistes. La seva proposta, de retorn a la Bíblia, tingué per aquesta raó gran influència entre el poble.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 951-952.

Matthias KAUP, Robert E. LERNER, *Gentile of Foligno interprets the Prophecy «Woe to the World»*. With an Edition and English Translation, dins «Traditio. Studies in Ancient and Medieval History, Thought and Religion», 56 (2001), 149-211.

Edició, amb traducció anglesa, del text del *Vae mundo...* amb els comentaris de Gentile da Foligno.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «ATCA», XXII (2003), 936, n. 17.769.

Jaume MENSA VALLS, *Arnau de Vilanova y la filosofía: observaciones críticas*, dins «Acta Academiae Scientiarum», 4 (1997 = *Qu'est-ce que la philosophie au moyen Âge? Der 10. Internationale Kongress für mittelalterliche Philosophie vom 25. bis 30. August 1997 in Erfurt in Kurzfassungen*. Herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER), 322-323.

Breu resum de la comunicació presentada en el congrés: fins que no s'hagin editat totes les obres arnaldianes no serà possible de reconstruir la valoració i

l'ús que fa Arnau de Vilanova de la filosofia. Mentrestant, i basant-se en les obres publicades, l'autor fa unes observacions crítiques.

Jaume MENSA, *Arnau de Vilanova, un «foll apocalíptic»?*, dins «Revista d'Igualada», 3 (1999), 23-27.

Síntesi i interpretació de la polèmica escatològica que Arnau de Vilanova sostingué amb els teòlegs professionals en el conjunt de la seva vida i pensament.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 919.

Jaume MENSA I VALLS, *Comparació entre les regles i els principis d'interpretació bíblica de les obres autèntiques d'Arnau de Vilanova, i les de l'«Expositio Apocalypsis» i de l'«Expositio super vigesimum quartum capitulum Matthaei»*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 17 (1998), 221-294.

La primera part de l'article (221-251) és dedicada a estudiar l'exegesi arnaldiana; la segona (251-270) planteja si les *regulae expositionis sacrae paginae* al·ludides i seguides per l'autor de l'*Expositio Apocalypsis* i l'exegesi en general poden tenir el seu origen en Arnau; la tercera part (270-294) compara l'exegesi de l'*Expositio Apocalypsis* amb la de l'*Expositio super vigesimum quartum capitulum Matthaei*, i les dites *regulae* amb els *principia* del manuscrit carmelità de Roma (AGOC), III Varia 1. L'autor arriba a la conclusió que existeix una «incompatibilitat, quant a l'autoria, entre les obres autèntiques d'Arnau de Vilanova, d'un costat, i l'*Expositio Apocalypsis* i l'*Expositio {super vigesimum quartum capitulum Matthaei}* (amb els *Principia*) de l'altre. També es desprèn que, per bé que l'*Expositio {super vigesimum quartum capitulum Matthaei}* i l'*Expositio Apocalypsis* no són absolutament contraposades i incompatibles, existeixen elements que fan pensar en una autoria diversa» (294).

Notícia bibliogràfica del mateix autor dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXII (2003), 935-936, n. 17.768.

Jaume MENSA I VALLS, «*En aquest centenar que ara corre fenirà lo món*». *Els darrers temps en autors catalans del segle XIV: Arnau de Vilanova i Ponç Carbonell*, dins «Afers», 37 (2000 = *Mil·lenarisme i utopia*), 569-584.

L'autor descriu la proposta apocalíptica d'Arnau de Vilanova en el context de les idees profeticoapocalíptiques i dels grups espirituals en la Catalunya del segle XIV. L'obra *De mundi aetatibus et tentationibus et de Antichristo* de Ponç Carbonell és absolutament contrària a les tesis arnaldianes.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 953.

Jaume MENSA I VALLS, *¿Fue Arnau de Vilanova un profeta apocalíptico?*, dins «Bulletin de Philosophie Médiévale», XXXVIII (1996), 129-140.

Les tesis profeticoapocalíptiques d'Arnau de Vilanova s'han d'interpretar en el context del seu pensament. Llegides així no són vaticinis gratuïts sobre temps futurs, ans tenen una incidència present de cara a promoure una reforma.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 839.

Jaume MENSA I VALLS, *L'antropologia espiritualista d'Arnau de Vilanova: anàlisi de les obres polèmiques (1297-1305)*, dins *Actes del Simposi Internacional de la Filosofia de l'Edat Mitjana (Vic-Girona, 11-16 d'abril de 1993)*. Edició a cura de Paloma LLORENTE, Agustí BOADAS, Francesc J. FORTUNY, Andreu GRAU i Ignasi ROVIRÓ (Sèrie «Actes», 1) Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, 1996, 329-335.

L'autor resumeix l'antropologia que dibuixen les obres arnaldianes polèmiques.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 839.

Jaume MENSA I VALLS, *La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els filòsofs i teòlegs professionals*, dins «Anuari de la Societat Catalana de Filosofia», V (1992-1993 [1994]), 263-275.

Resum de la tesi doctoral defensada per l'autor, i publicada (en forma de llibre) amb el títol *Les raons d'un anunci apocalíptic* (cf. *infra*).

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XV (1996), 775.

Jaume MENSA I VALLS, *Les raons d'un anunci apocalíptic. La polèmica escatològica entre Arnau de Vilanova i els filòsofs i teòlegs professionals (1297-1305): anàlisi dels arguments i de les argumentacions* (Col·lectània Sant Pacià, 61), Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 1998.

Tesi doctoral. Reconstrucció històrica i doctrinal de la polèmica escatològica, especialment des del punt de vista de l'argumentació de les tesis defensades, que enfrontà Arnau de Vilanova amb els teòlegs de París i els dominics. També s'hi estudien les repercussions posteriors en d'altres autors.

Recensió de Miquel BATLLORI dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 630-631; de Josep PERARNAU dins «Archivum Franciscanum Historicum», 92 (1999), 251-253; de Jorge M. AYALA, dins «Revista Española de Filosofía Medieval», 6 (1999), 300; d'Evangelista VILANOVA, dins «Qüestions de vida cristiana», 192 (1990), 129-130; d'Agustí BOADAS, dins «Revista Catalana de Teologia», XXIV (1999), 527-529; de Josep Ignasi SARANYANA dins «Anuario de Historia de la Iglesia», 8 (1999), 457-459; de Josep FERRER I BOJONS, dins «La Veu de l'Anoia», núm. 820 (29 de maig de 1998), 27.

Jaume MENSA I VALLS, *Observacions sobre l'autoria i la finalitat del «Tractatus quidam in quo respondetur obiectionibus que fiebant contra Tractatum Arnaldi de adventu Antichristi»*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 402-452.

Estudi sobre l'autoria i finalitat del *Tractatus quidam...* L'autor no seria Arnau de Vilanova, ans un teòleg d'ofici, familiaritzat amb algunes obres d'Arnau, que no té els «falsos religiosos» per enemics, ans els clergues. L'autor de l'estudi planteja la hipòtesi que l'obra sorgís els anys immediatament anteriors a la sentència inquisitorial de Tarragona (o posteriors) per tal de defensar la memòria d'Arnau de Vilanova i justificar les tesis arnaldianes a partir dels seus propis textos.

Notícia bibliogràfica del mateix autor dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXII (2003), 935, n. 17.767. Comentari d'Albert SOLER, dins «Llengua & Literatura», 14 (2003), 443.

Manuel MOURELLE DE LEMA, *La llengua valenciana del segle XIV, reflexada en Arnau de Vilanova*, dins «Revista de Filologia Valenciana», 2 (1995), 63-71.

L'autor estudia el «valencià» del *Raonament d'Avinyó* i la *Informació espiritual* en comparació amb el castellà de Berceo, i en constata la seva proximitat.

Josep PERARNAU I ESPELT, *D'Arnau de Vilanova a Joan de Rocatalhada*, dins Josep PERARNAU I ESPELT, *La traducció catalana medieval del «Liber secretorum eventuum» de Joan de Rocatalhada. Edició del text i apèndixs*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 29-32 i apèndix II, nús 1-5, 8-9, 12 i 15.

J. Perarnau estudia les possibles influències escatològiques d'Arnau de Vilanova en Joan de Rocatalhada. Així, tots dos autors utilitzen els textos de Daniel XII, 11, Ezequiel IV, 6; tots dos autors defensen la conveniència de conèixer prèviament els darrers temps i ofereixen un recompte concret per a l'arribada de l'Anticrist.

Recensió d'Albert HAUF I VALLS, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 701-710.

Josep PERARNAU I ESPELT, *Sobre l'estructura global del «De tempore adventus Antichristi» d'Arnau de Vilanova*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 561-574.

Estudi de l'estructura i de les parts internes del *De tempore...*, que permet «donar per definitivament tallada una cadena de despropòsits» (571). La versió definitiva del tractat, tal com ens ha arribat, consta de quatre parts: les actuals primera i quarta formaven el tractat primitiu, la segona i la tercera foren afegides posteriorment.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «ATCA», XXII (2003), 935, n. 17.766; comentari d'Albert SOLER, dins «Llengua & Literatura», 14 (2003), 442-443.

Gian Luca POTESTÀ, *Radical Apocalyptic Movements in the Later Middle Ages*, dins *The Encyclopedia of Apocalypticism. II. Apocalypticism in Western History of Culture*. Edited by Bernard MCGINN, Nova York, Continuum, 1999, 110-142.

L'any 1299 comença un període caracteritzat per les obres de temàtica escatològica que es clourà entre el 1304 i 1305. Aquests anys, Arnau de Vilanova abandonà aquesta temàtica i se centra en l'esperança en l'arribada d'un «papa angèlic». El *Tractatus quidam...* i *Expositio Apocalypsis* posarien de manifest aquest canvi.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 920.

Marjorie REEVES, *The Prophetic Sense of History in Medieval and Renaissance Europe* (Variorum Collected Studies Series: CS660), Aldershot, Ashgate 1999.

Recull d'articles, amb referències a l'apocalíptica arnaldiana.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 919.

Manuel Augusto RODRIGUES, *Arnaldo de Vilanova y el espíritu laico medieval*, dins «Acta Academiae Scientiarum», 4 (1997 = *Qu'est-ce que la philosophie au moyen Âge? Der 10. Internationale Kongress für mittelalterliche Philosophie vom 25. bis 30. August 1997 in Erfurt in Kurzfassungen*. Herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER), 117.

Breu resum de la comunicació presentada en el congrés: Arnau de Vilanova és un exemple típic de l'esperit laic típic del segle XIII.

Manuel Alejandro RODRÍGUEZ DE LA PEÑA, «Hesper», el «Vespro» y el «Vespertilio»: Elementos de continuidad entre el milenarismo staúfico y el ciclo profético del imperio aragonés, dins «Congreso Internacional Jaime II 700 años después. Actas». Juan Antonio BARRIO, José Vicente CABEZUELO PLIEGO, Juan Francisco JIMÉNEZ ALCÁZAR, editores, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 11 (1996-1997), 685-697.

L'autor presenta l'escatologia (joaquimita!) d'Arnau de Vilanova a partir d'obres com la *Introductio in librum Ioachim de semine Scripturarum* i l'*Expositio Apocalypsis* (que l'autor atribueix a Arnau de Vilanova).

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 953.

Roberto RUSCONI, *Antichrist and Antichrists*, dins *The Encyclopedia of Apocalypticism. II. Apocalypticism in Western History of Culture*. Edited by Bernard MCGINN, Nova York, Continuum, 1999, 305-306.

Presenta la polèmica de París, entre Arnau de Vilanova i els teòlegs. L'*Expositio super vigesimum quartum capitulum Matthaei*, Arnau de Vilanova (a qui, seguint G. L. Potestà, l'autor de l'article atribueix l'obra) s'hauria centrat en les persecucions que havien de precedir la vinguda de l'anticrist.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 920-921.

Roberto RUSCONI, *Profezia e profeti alla fine del Medioevo* (Opere di Gioacchino da Fiore: testi e strumenti, 9), San Giovanni in Fiore, Centro Internazionale di Studi Gioacchimiti, 1999.

Alguns dels articles d'aquest llibre tracten de la proposta profeticoapocalíptica d'Arnau de Vilanova.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 920-921.

Francesco SANTI, *La nozione di umano, superumano e subumano*, dins «Acta Academiae Scientiarum», 4 (1997 = *Qu'est-ce que la philosophie au moyen Âge? Der 10. Internationale Kongress für mittelalterliche Philosophie vom 25. bis 30. August 1997 in Erfurt in Kurzfassungen*. Herausgegeben von Jan A. AERTSEN und Andreas SPEER), 54.

Resum de la comunicació presentada. Santi analitza els conceptes arnaldians d'humà, infrahumà i superhumà.

Francesco SANTI, *L'album del Dio creatore. Tempo, spazio e velocità nella scrittura mistica della fine del Medioevo*, dins *Album. I luoghi dove si accumulano i segni (dal manoscritto alle reti telematiche)*. Atti del Convegno di Studio della Fondazione Ezio Franceschini e della Fondazione IBM Italia, Certosa del Galluzzo, 20-21 ottobre 1995. A cura di Claudio LEONARDI, Marcello MORELLI e Francesco SANTI (Quaderni di Cultura Mediolatina, 14), Spoleto, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, 1996, 75-90.

Arnau de Vilanova hauria justificat la ràpida redacció del *De mysterio cymbalorum* a partir d'un ús personal de la Bíblia.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 917-918.

Francesco SANTI, *La Bibbia e la letteratura profetico-apocalittica*, dins *La Bibbia nel Medioevo*. A cura di Giuseppe CREMASCOLI e Claudio LEONARDI (La Bibbia nella storia, 16), Bologna, Edizioni Dehoniane, 1996, 389-409.

Presentació de l'exegesi arnaldiana en el context de la canviant literatura profètica medieval.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 862.

Francesco SANTI, *La buona morte di Federico III d'Aragona, re di Trinacria, e l'insegnamento di Arnaldo da Villanova*, dins Lothar KOLMER (Hrsg.), *Der Tod des Mächtigen. Kult und Kultur des spätmittelalterlicher Herrscher*, Paderborn, Ferdinand Schöningh, 1997, 75-88.

L'autor ressegueix la influència que exercí Arnau de Vilanova en Frederic de Sicília. Arnau de Vilanova elaborà un programa d'actuació per al rei basat en la «veritat del cristianisme», que inclou també la «bona mort»

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 862.

Pere SANTONJA, *Arnau de Vilanova i la influència del pensament jueu en els seus tractats espirituals*, dins «Afers», 39 (2001), 457-476.

Pere SANTONJA, *La influencia del pensamiento judío en la obra de Arnau de Vilanova*, dins «Helmántica», 52 (2001), 101-121.

Tracta de les relacions d'Arnau de Vilanova, autor, segons Santonja, probablement d'origen jueu, amb la cultura jueva.

Recensió de Harvey HAMES dins «Studia Lulliana, olim Estudios Lulianos», 41 (2001), 176-177; notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXII (2003), 940-941, n. 17.770-17.772.

Pedro SANTONJA, *La influencia de la cultura judía en la obra de Arnau de Vilanova (¿1238?-1311): la espiritualidad de su tiempo* (Biblioteca Valenciana, Colección Ideas), València, Generalitat Valenciana, 2001.

Després d'un primer capítol introductori (*Arnau de Vilanova y el espíritu de su tiempo*, 11-35) dedicat a presentar sobretot el context cultural i els moviments reformistes,³⁸ l'autor planteja de forma general, i en un marc biogràfic, els contactes d'Arnau de Vilanova amb el judaisme («a pesar de su actitud antijudaica, que era muy propia en el momento histórico que nos ocupa, sus relaciones con la cultura judía fueron constantes», 51). El tercer capítol (69-95) tracta de l'etapa de Montpeller, en la qual Arnau de Vilanova «intensifica sus obsesiones religiosas» (69) i «recibe la influencia de las corrientes neoplatónicas que ya se perfilaban como escuela opuesta al tomismo». El llibre es clou amb sis apèndixs (101-121) i bibliografia (123-158).

Laura SMOLLER, *The Alfonsine Tables and the End of the World: Astrology and Apocalyptic Calculation in the Later Middle Ages*, dins *The Devil, Heresy and Witchcraft in the Middle Ages. Essays in Honor of Jeffrey B. Russel* edited by Alberto FERREIRO (Cultures, Beliefs and Traditions. Medieval and Early Modern Peoples, 6), Leiden, Boston, Colònia, Brill 1998, 211-239.

L'autora recorda la posició de Joan de París davant l'anunci apocalíptic d'Arnau de Vilanova.³⁹

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 861-862.

Albet SOLER, *Espiritualitat i cultura: Els laics i l'accés al saber a final del segle XIII a la Corona d'Aragó*, dins «Studia Lulliana, olim Estudios Lulianos», XXXVIII (1998), 3-26.

38. En la pàgina 35, l'autor, referint-se a l'*Expositio Apocalypsis*, afirma que «en la actualidad es valorado como apócrifo».

39. D'aquesta mateixa autora és interessant la conferència *Apocalyptic Calculators of the Later Middle Ages*, amb referència a Arnau de Vilanova, que podem llegir dins la pàgina web www.mille.org.

Anàlisi de les aportacions que feren Ramon Llull i Arnau de Vilanova a un programa espiritual i cultural per als laics. Les aportacions d'aquests autors són «decisives al caràcter propi d'aquesta tradició» (3).

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 862-863.

Anna TRIAS I TEIXIDOR, *El català en el llatí del «Regimen sanitatis ad Regem Aragonum» d'Arnau de Vilanova*, dins *Miscel·lània Germà Colón 5* («Estudis de Llengua i Literatura Catalanes», XXXII [1996]), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, 33-52.

Anàlisi del vocabulari català utilitzat, en traducció llatina o introduït per la fórmula «vulgariter dicitur» en el *Regiment de sanitat*.

Notícia bibliogràfica de JAUME DE PUIG dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 678.

Joseph ZIEGLER, *Medicine and Religion c. 1300. The Case of Arnau de Vilanova* (Oxford Historical Monographs), Oxford, Clarendon Press, 1998.

L'autor estudia les relacions entre l'obra mèdica i la teològica d'Arnau de Vilanova. La introducció (1-45) situa l'obra i la vida d'Arnau de Vilanova en el seu context històric. Un primer capítol (46-113) és dedicat a l'estudi del lèxic, especialment metàfores i símils, utilitzat per Arnau de Vilanova. El capítol següent (115-175) se centra en el concepte de teologia i de teòleg («speculator») i a les seves similituds amb el concepte de medicina i de metge. El capítol següent (176-213) té com a tema l'estudi dels coneixements mèdics en la predicació de l'època. El darrer capítol pròpiament dit (214-267) tracta de la relació entre la medicina i la teologia en la història del cristianisme. En la conclusió Ziegler constata i concreta la influència de la medicina en l'espiritualitat arnaldiana: llenguatge mèdic, la funció espiritual de la medicina, el concepte de caritat i el coneixement de l'ànima i les seves passions. Completen el llibre tres apèndixs (277-315), dedicats a Giovanni di Sant Gemignano, Pierre Bersuire i Humbert de Romans, l'índex de fonts i bibliogràfic (316-334) i el temàtic (335-342).

Recensió de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 696-700.

VII. *Algunes presentacions generals*

Hubert BONNET, *Arnaud de Villeneuve (1235-1315)*, dins «Bulletin de l'Académie des Sciences et Lettres de Montpellier. Nouvelle Série», 26 (1995), 91-103.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVII (1998), 838-839.

Bernard MCGINN, *Arnald of Villanova*, dins *Visions of the End. Apocalyptic Traditions in the Middle Ages*. With a New Preface and Expanded Bibliography (Records of Civilization: Sources and Studies, XCVI), Nova York, Columbia University Press, 1998, 222-225.

Recensió de Gian Carlo GARFAGNINI dins «Studi Medievali», XLI (2000), 480-481.

Jospe PERARNAU, *Vilanova, Arnau de*, dins *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, III (P-Z), Barcelona, Generalitat de Catalunya, Editorial Claret, 2001, 686-687.

Oriol PI DE CABANYES, *Arnau de Vilanova*, dins «La Vanguardia», 4/VI/2003, 26.

Presentació molt personal d'Arnau de Vilanova.

Francesco SANTI, *Arnald de Villeneuve*, dins *Dictionnaire Encyclopédique du Moyen Âge*. Sous la direction de André VAUCHEZ. Avec la collaboration de Catherine VINCENT. Tome I: A-K, Cambridge, París, Roma, James Clarke & Co. LTD, Éditions du Cerf, Città Nuova 1997, 124-125.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 875.

Jospe I. SARANYANA, Ana de ZABALLA, *De Arnau de Vilanova (†1311) a Cristóbal Colón (†1506)*, dins *Joaquín de Fiore y América*, Pamplona, Ediciones Eunote, 1995, 162-169.

Leonardo SILEO, *Arnaldo di Villanova*, dins Giulio d'ONOFRIO (dir.), *Storia della Teologia nel Medioevo*, III. *La teologia delle scuole*, Asti, Piemme, 1996, 189-194 i (bibliografia) 218-220.

Santiago DE VILANOVA, *Arnau de Vilanova, «la trompeta de Dios»*, dins «Letra y Espíritu», 2 (1998), 31-40.

Paraula conclusiva

Voldria acabar aquest butlletí bibliogràfic fent algunes observacions de caràcter general.

En primer lloc, constatem que aquests deu anys han estat molt fèrtils per als estudis arnaldians: la quantitat d'estudis publicats ho posa clarament de manifest. Com a conseqüència del planteig de la «I Trobada...», la recerca sobre obres problemàtiques (especialment sobre el *Tractatus quidam...* i, també, l'*Expositio Apocalypsis*), i sobre les relacions entre medicina i teologia ha avançat força. Algunes edicions d'obres arnaldianes hi han contribuït.

Crida l'atenció que aquests darrers anys ha estat reeditada l'obra arnaldiana de destacats estudiosos. Aquests tipus d'obres, de gran valor, permeten, d'una banda, recuperar estudis arnaldians fonamentals i, de l'altra, evidencien que s'està produint o s'ha produït un canvi generacional. Lamentem en aquest sentit (i des d'aquestes ratlles ens afegim al condol) la mort d'Eusebi Colomer, Lluís Garcia Ballester i Miquel Batllori, persones que tant han aportat als estudis arnaldians.

Les edicions d'obres arnaldianes també han estat particularment interessants. L'edició de l'obra completa de l'obra mèdica va tirant endavant (l'any 2000 celebrà el 25è aniversari del seu començament). L'edició del tractat medicoespiritual *De esu carniium* cau, en part, en l'àmbit d'estudi de l'Arnau de Vilanova espiritual. De les obres espirituals, han vist la llum pública l'*Apologia...*, el *Tractatus quidam...*, les denúncies de Marsella i, encara, altres obres menors. Algunes versions a llengües modernes també han ajudat a divulgar entre un públic més extens l'obra arnaldiana.

Un comentari especial mereix l'edició de vuit tractats en versió grega d'obres arnaldianes. És el segon volum (el primer és de l'any 1971) de l'edició *Scripta Spirituality* (Unió Acadèmica Internacional i Institut d'Estudis Catalans). Si d'una banda cal saludar efusivament l'aparició d'aquest volum (que de fet representa la continuació de l'edició de l'obra espiritual arnaldiana, tal com demanaren per carta els participants de la «I Trobada...» a l'Institut d'Estudis Catalans),⁴⁰ obra d'un reconegut hel·lenista i medievalista, de l'altra, lamentem que l'edició d'aquesta obra s'hagi portat a terme sense la necessària informació i transparència.

Des del punt de vista dels estudis sobre l'obra teològica, bona part dels títols publicats s'han centrat en la polèmica escatològica i especialment en les obres de la primera fase (París). La cronologia, el sentit de les obres, la interpretació del missatge profeticoapocalíptic d'Arnau de Vilanova han rebut nova llum.

Igualada, Pasqua de 2003

40. Cf. crònica de la «I Trobada», dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIII (1994), 21.

Sebastià GIRALT

SEGONA PART: CORPUS MÈDIC I ALQUÍMIC⁴¹*Introducció*

Durant els deu anys passats els estudis sobre el corpus mèdic i alquímic arnaldià han prosseguit amb una notable producció d'edicions i d'estudis. En el camp historicomèdic és obvi que la prematura mort de Luis García Ballester ha suposat una pèrdua irreparable i un daltabaix per al projecte de les *Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia (AVOMO)*, a causa de l'absència sobtada tant de la seva pròpia contribució científica com del seu impuls entusiasta i tenaç, que fins llavors havia constituït l'ànima del projecte editorial, juntament amb Juan Antonio Paniagua i Michael McVaugh. Tanmateix el sotrac s'ha superat, en la mesura del possible, amb la creació d'un nou consell editorial format per Jon Arrizabalaga, Pedro Gil Sotres, Michael McVaugh i Fernando Salmón, que n'ha assegurat la continuïtat després d'un parèntesi forçat.

Incloc en aquest repertori algunes referències del 1993 que no havien estat a temps de ser incorporades en la part dedicada a l'obra mèdica arnaldià de la guia bibliogràfica de Jaume Mensa. En canvi he exclòs d'aquesta part els treballs ja esmentats a la primera part, com els publicats a les *Actes de la I Trobada Internacional*.

Per acabar cal que esmentem l'arrencada espectacular que ha experimentat la recerca en el corpus alquímic atribuït a Arnau, que fins ara havia estat gairebé deixat de banda, gràcies sobretot als treballs de Chiara Crisciani, Michela Pereira i Antoine Calvet, i gràcies a l'aparició de les que són pràcticament les primeres edicions actuals de textos alquímics arnaldians. Però també s'ha de dir que, a mesura que s'hi va aprofundint, la seva autenticitat es veu cada vegada més qüestionada.

I. *Recalls*

Juan Antonio PANIAGUA, *Studia Arnaldiana. Trabajos en torno a la obra médica de Arnau de Vilanova, c. 1240-1311*, Barcelona, Fundació Uriach, 1994.

Presentación, 9-39,

41. Agraïixo l'ajut proporcionat per Jon Arrizabalaga, Michael McVaugh, Lluís Cifuentes, Antoine Calvet, Jaume Mensa i Fernando Salmón. Les observacions i dades que m'han aportat han corregit i han enriquit en gran mesura el present repertori, si bé les llacunes i omissions que hi puguin haver són responsabilitat únicament de qui signa.

- I. *El Maestro Arnau de Vilanova, médico*, 49-143,⁴²
- II. *Maître Arnau de Vilanova paradigme de la Médecine Universitaire Médiévale*, 145-156,⁴³
- III. *La obra médica de Arnau de Vilanova. I: Introducción y fuentes*, 157-210,⁴⁴
- IV. *La patología general en la obra de Arnaldo de Vilanova*, 211-284,⁴⁵
- V. *Arnau de Vilanova médico escolástico*, 285-303,⁴⁶
- VI. *Arnau de Vilanova, Maître-régent l'École de Médecine de Montpellier*, 305-316,⁴⁷
- VII. *L'Arabisme. Montpellier dans l'oeuvre d'Arnau de Vilanova*, 317-325,⁴⁸
- VIII. *Las traducciones de textos médicos hechas del árabe al latín por el Maestro Arnau de Vilanova*, 327-334,⁴⁹
- IX. *El «Regimen sanitatis ad Regem Aragonum» y otros presuntos regímenes arnaldianos*, 335-383,⁵⁰
- X. *Abstinencia de carnes y medicina. (El «Tractatus de esu carni» de Arnau de Vilanova)*, 385-410,⁵¹
- XI. *El opusculum «Contra calculum» de Arnaldo de Vilanova*, 411-421,⁵²
- XII. *La psicoterapia en las obras médicas de Arnau de Vilanova*, 423-437,⁵³
- XIII. *Arnaldo de Villanova: «Cautelas de los médicos»*, 439-447,⁵⁴
- XIV. *Notas en torno a los escritos de Alquimia atribuidos a Arnau de Vilanova*,

42. Edició corregida i actualitzada del llibre homònim (València, Càtedra e Instituto de Historia de la Medicina, 1969).

43. Comunicació al «Colloque International d'Histoire de la Médecine Médiévale» Orléans, Societé Orléanaise d'Histoire de la Médecine - Centre Jeanne d'Arc, 1985, I, 64-73.

44. Publicat per primera vegada dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina y Antropología Médica», 11 (1959).

45. Publicat per primera vegada dins «Archivos Iberoamericanos de Historia de la Medicina», 1 (1949), 49-119.

46. Publicat prèviament dins «Asclepio», 18-19 (1966-1967), 517-532.

47. Aparegut per primera vegada dins les «Actes du 110e Congrès National des Sociétés Savantes, Montpellier 1985», París, C.T.H.S., 1985, 57-66.

48. Publicat per primer cop dins «Comptes rendus du XVIe Congrès International d'Histoire de la Médecine (Montpellier, 1958)», Brussel·les, 1959, 163-169; i posteriorment dins «Le Scalpel», 117 (1964), 631-637.

49. Publicat per primer cop dins les «Actas del XXVII Congreso Internacional de Historia de la Medicina (Barcelona, 1980)», Barcelona, Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears, 1981, I, 321-326.

50. Introducció a l'edició facísmil de la versió castellana de Jerónimo de Mondragón (1606), *El maravilloso regimiento y orden de vivir (una versión castellana del "Regimen Sanitatis ad regem Aragonum")*, Saragossa, Càtedra de Historia de la Medicina, 1980, 31-77.

51. Publicat anteriorment dins «Scripta Theologica», 16 (1984), 323-346.

52. Publicat originàriament dins les «Actas del Segundo Congreso Español de Historia de la Medicina (Salamanca, 1965)», Madrid, Sociedad Española de Historia de la Medicina, 1966, I, 103-111.

53. Publicat per primer cop dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina y Antropología Médica», 15 (1963), 3-15.

54. Publicat dins «Archivos Iberoamericanos de Historia de la Medicina», 1 (1949), 367-373.

449-464,⁵⁵

XV. *Cronología de los hechos conocidos de la vida de Arnau de Vilanova*, 465-481,⁵⁶

Fe de erratas, 483-485

Relación de Publicaciones histórico-médicas del Prof. Juan A. Paniagua, 487-493.

Recensions de Lluís CIFUENTES dins «History and Philosophy of the Life Sciences», 18 (1996), 243-244; Charles BURNETT dins “Annals of science”, 53 (1996), 427; D. GENTILCORE dins “Ambix”, 43 (1996), 113-114.

Luis GARCÍA BALLESTER, *Medicine in a Multicultural Society. Christian, Jewish and Muslim Practitioners in the Spanish Kingdoms, 1222-1610*, Aldershot, Ashgate, 2001, “Variorum Collected Studies Series”, CS702.

Entre d'altres, inclou els treballs següents:

III. *Medical licensing and learning in fourteenth century Valencia*⁵⁷;

IV. *Jewish appreciation of 14th-century scholastic medicine*⁵⁸;

V. *Changes in the Regimina sanitatis: the role of the Jewish physicians*⁵⁹;

VI. *Dietetic and pharmacological therapy: a dilemma among 14th-century Jewish practitioners in the Montpellier area*⁶⁰;

VII. *A marginal learned medical world: Jewish, Muslim and Christian medical practitioners, and the use of Arabic medical sources in late medieval Spain* (vegeu *infra*).

Recensió de Lluís CIFUENTES dins «Aljamía» (Oviedo), 14 (2002), 379-83.

Luis GARCÍA BALLESTER, *Galen and Galenism. Theory and Medical Practice from Antiquity to the European Renaissance*, editat per Jon ARRIZABALAGA, Montserrat CABRÉ, Lluís CIFUENTES i Fernando SALMÓN, Aldershot, Ashgate, 2003, “Variorum Collected Studies Series”, CS710.

55. «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina y Antropología Médica», 11 (1959), 406-419.

56. Publicat dins «Archivo Iberoamericano de Historia de la Medicina y Antropología Médica», 11 (1959), 420-432.

57. Luis GARCÍA BALLESTER - Michael R. McVAUGH - Agustín RUBIO VELA, publicat per primera vegada com a llibre: *Medical licensing and learning in fourteenth century Valencia*, Philadelphia, American Philosophical Society, 1989, «Transactions of the American Philosophical Society», 79.

58. Luis GARCÍA BALLESTER - Lola FERRE - Eduard FELIU, publicat per primera vegada dins «Osiris», 6 (1990), 85-117.

59. Publicat per primera vegada dins S. CAMPBELL-B. HALL -D. KLAUSNER, *Health, Disease and Healing in Medieval Culture*, Londres, MacMillan, 1992.

60. Publicat per primer cop dins «Clio Medica», 22 (1991), 23-38.

Entre altres, inclou els treballs següents:

V. "The New Galen: a challenge to Latin Galenism in 13th-century Montpellier" (vegeu *infra*);

VI. "Artifex factivus sanitatis": *Health and medical Care in medieval Latin Galenism* (vegeu *infra*);

VIII. *La recepción del Colliget de Averroes en Montpellier (c. 1285) y su influencia en las polémicas sobre la naturaleza de la fiebre*⁶¹;

IX. *La fiebre y la doctrina de las cualidades y los grados, según Arnau de Vilanova*⁶²;

X. *Galenism and medical teaching at the University of Salamanca in the 15th century*⁶³;

II. Edicions i traduccions

a) Projectes

Jon ARRIZABALAGA (ed.), *Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia (1975-2000). 25 anys d'un projecte internacional*, Barcelona, Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, 2001, (Col·loquis d'Història de la Ciència i de la Tècnica, 3).

A més de la presentació de Jon ARRIZABALAGA inclou les tres contribucions a la taula rodona de commemoració del vint-i-cinquè aniversari de l'inici les AVOMO, celebrada el 26 de maig del 2000 al CSIC de Barcelona:

Juan Antonio PANIAGUA, *Preliminares del proyecto de edición crítica de la obra médica de Arnau de Vilanova*, 9-12;

Luis GARCÍA BALLESTER, *El «proyecto Arnau»: origen y gestación*, 13-21;

Michael McVAUGH, *The 25th-anniversary volume of the AVOMO: De intentione medicorum*, 23-24.

Montse FRISACH, *Arnau de Vilanova, metge de reis i de papes*, «Avui», 27 de maig de 2000, p. 47, crònica periodística de l'acte commemoratiu del 25è aniversari de les AVOMO.

61. Publicat per primera vegada dins «Homenaje al prof. Darío Cabanelas Rodríguez, O.F.M., con motivo de su LXX aniversario», II, Granada, Universidad de Granada, 1987, 317-332.

62. Publicat per primera vegada dins Luis GARCÍA BALLESTER - Eustaquio SÁNCHEZ SALOR (1985), "Introducción", AVOMO, XV: *Commentum supra tractatum Galieni De malicia complexionis diverse / Doctrina Galieni de interioribus*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 110-117 i 136-137.

63. Versió anglesa resumida de *Galenismo y enseñanza médica en la universidad de Salamanca del siglo XV* (vegeu *infra*).

Antònia CARRÉ, *Arnau de Vilanova: vint-i-cinc anys*, «Avui» (25 de maig 2000), suplement «Cultura», p. IX.

Recensió de la sèrie AVOMO completa per Antònia CARRÉ dins “Mot so razo”, 2 (2003), 90-91, i dins “Llengua i Literatura”, 12 (2001), 569-70.

Crònica i recensió de la sèrie AVOMO per Lluís CIFUENTES, *Vint-i-cinc anys d'un gran projecte internacional: “Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia”*, dins «Ictineu: Butlletí de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, filial de l'Institut d'Estudis Catalans», 14 (2000), 10-11.

b) Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia (AVOMO):

Tractatus de intentione medicorum. Edidit Michael R. McVAUGH et praefatione et commentariis catalanis anglicisque instruxerunt Michael R. McVAUGH («Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», V.1), Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona i Fundació Noguera, 2000.

Edició crítica de Michael McVaugh de l'important tractat teòric *De intentione medicorum* amb un aprofundit estudi introductori del mateix estudiós que el situa en el procés encapçalat per Arnau d'introducció del nou Galè en la universitat de Montpeller i la construcció de la medicina com una *scientia* a partir de l'anàlisi de l'instrumentalisme del saber mèdic que hi defensa Arnau i de les quatre qüestions medicofilosòfiques que aborda el tractat: si el cor és l'únic membre principal o només un d'ells, les diferències entre els aliments i les medicines, l'existència d'una disposició neutra entre malaltia i salut i la natura de l'ànima.

Recensió d'Antònia CARRÉ dins “Studia Lulliana, olim Estudios Lulianos”, 40 (2000), 207-208; i de la mateixa autora, *L'objectiu dels metges a l'Edat Mitjana*, dins el diari «Avui, Suplement Cultural» (13 de juliol del 2000); recensió de Josep PERARNAU I ESPELT, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 783-785.

Commentum in quasdam parabolis et alias aphorismorum series: Aphorismi particulares; Aphorismi de memoria, Aphorismi extravagantes. Ediderunt et praefationibus et comentariis catalanis hispanisque instruxerunt Juan A. PANIAGUA et Pedro GIL SOTRES, adiuvantibus L. GARCIA BALLESTER et E. FELIU («Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», VI.2), Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona i Fundació Noguera 1993.

D'una banda aquest volum inclou la introducció de les *Medicationis parabole* d'Arnau editades en el volum VI.1 de la mateixa sèrie: en tracta el contingut, l'autenticitat, la datació, la tradició manuscrita i impresa (a càrrec de Juan

Antonio Paniagua i Pedro Gil Sotres) i la versió hebrea d'Abraham Abigdor (a càrrec de Luis García Ballester i Eduard Feliu)⁶⁴. De l'altra banda Juan Antonio Paniagua i Pedro Gil Sotres hi editen críticament també el comentari de les primeres *Medicationis parable*, així com les altres sèries d'aforismes arnaldians amb les seves respectives introduccions, que en demostren l'autenticitat i n'analitzen el contingut i la tradició textual: *Aphorismi particulares*, *Aphorismi de memoria* i *Aphorismi extravagantes*.

Recensió de Jole AGRIMI dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XV (1996), 590-595.

Regimen sanitatis ad Regem Aragonum. Ediderunt Luis GARCÍA BALLESTER et Michael R. MCVAUGH et praefatione et commentariis catalanis hispanisque instruxerunt Pedro GIL SOTRES adiuvantibus Juan A. PANIAGUA et L. GARCÍA BALLESTER («Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», X.1), Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona i Fundació Noguera, 1996.

Edició del *Regimen sanitatis ad regem Aragonum* realitzada per Michael MCVAUGH i Luis GARCÍA BALLESTER amb un ampli estudi introductori dividit en tres parts: Pedro GIL SOTRES, “Els regimina sanitatis” sobre les característiques i l'evolució del gènere; Pedro GIL SOTRES, “La higiene medieval” sobre els diversos aspectes del mode de vida sana recomanat pel galenisme; Juan Antonio PANIAGUA i Luis GARCÍA BALLESTER, “El *Regimen sanitatis ad regem Aragonum*” sobre les circumstàncies de composició i les versions de l'obra.

Recensions d'Antònia CARRÉ dins “Studia Lulliana”, 37 (1997), 126-128, i de Walton Orvyl SCHALICK dins “Bulletin of the History of Medicine”, 84 (2000), pp.153-154.

Regimen Almarie (Regimen castra sequentium). Edidit Michael R. MCVAUGH et praefatione et commentariis catalanis anglicisque instruxerunt Lluís CIFUENTES et Michael R. MCVAUGH («Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», X.2), Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona i Fundació Noguera, 1998.

Edició crítica del *Regimen Almarie* realitzada per Michael McVaugh, amb un estudi introductori de Lluís Cifuentes i Michael McVaugh sobre els professionals mèdics i la sanitat a la campanya d'Almeria de 1309-1310 i les circumstàncies en les quals va ser escrit l'opuscle.

64. Traducció castellana d'aquesta part: *Las relaciones intelectuales entre médicos judíos y cristianos: la traducción hebrea de las Medicationis parable de Arnau de Vilanova, por Abraham Abigdor (ca. 1384)*, «Asclepio», 45/1 (1993), 55-88.

Recensió d'Antònia CARRÉ dins «Studia Lulliana», 39 (1999), 137-140; i de Fernando SALMÓN dins “Arxiu de Textos Catalans Antics”, XX (2001), 732-733.

De esu carniium. Edidit et praefatione et commentariis catalanis anglicisque instruxit Dianne M. BAZELL («Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», XI), Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona i Fundació Noguera, 1999.

Edició crítica de l'obra medicoespiritual *De esu carniium*, a base del manuscrit Vat. lat. 3824, amb un aprofundit estudi de les circumstàncies de composició de l'obra, del seu contingut, de les tradicions mèdica i espiritual en què s'inscriu i de la seva tradició textual.

Recensió de Josep PERARNAU dins “Arxiu de Textos Catalans Antics”, XIX (2000), 694-696, i d'Antònia CARRÉ dins “Studia Lulliana”, 40, (2000), 205-207.

Translatio libri Abuzale de medicinis simplicibus. Ediderunt José MARTÍNEZ GÁZQUEZ et Michael R. McVAUGH et praefatione et commentariis catalanis, anglicis gallicisque instruxerunt Ana LABARTA, Michael R. McVAUGH et José MARTÍNEZ GÁZQUEZ, Danielle JACQUART et Lluís CIFUENTES («Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia», XVII), Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona i Fundació Noguera, 2003.

El volum ofereix l'edició d'Ana Labarta de la versió original àrab del *De medicinis simplicibus* d'Abu-l-Salt, l'edició de José Martínez Gázquez i Michael McVaugh de la traducció llatina d'Arnau de Vilanova del mateix escrit i la transcripció de Lluís Cifuentes de la traducció catalana anònima. Les introduccions són a càrrec d'Ana Labarta (“El text àrab”), Michael McVaugh i José Martínez Gázquez (“El text llatí”), Danielle Jacquart (“Característiques de la traducció”) i Lluís Cifuentes (“El text català”). De la versió catalana se'n publicarà l'edició crítica i un estudi de la traducció dins la col·lecció “Els nostres clàssics” a càrrec de Lluís Cifuentes.

c) Altres edicions de l'obra mèdica

Translatio libri Avicennae de viribus cordis et medicinis cordialibus Arnaldi de Villanova, tesi doctoral de Kristin E. PETERSON, dirigida per John MURDOCH, Harvard University, 1993.

Edició crítica i comentari de la traducció arnaldiana del *De viribus cordis*.

Referència procedent de la Wellcome Library for the History and Understanding of Medicine.

Arnaldi de Villanova Regimen sanitatis ad regem Aragonum (Un tractat de dietètica de l'any 1305), edició crítica, comentaris i notes a cura d'Anna TRIAS TEIXIDOR, Barcelona, ETD Micropublicaciones, 1994.

Publicació de la tesi doctoral d'Anna Trias (Universitat de Barcelona, 1992), dirigida per Joan Bastardas, que inclou l'edició crítica del *Regimen sanitatis ad regem Aragonum* amb una introducció sobre el seu context històric i cultural, la seva estructura i la tradició textual i amb un gran nombre de notes relatives al lèxic i a l'aparat crític.

Recensió d'Eulàlia DURAN dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIV (1995), 331-333.

ARNAU DE VILANOVA, *Régimen de salud*, traducció castellana de Jerónimo Mondragón, apèndix de Juan CRUZ CRUZ, *Dietética medieval. Apéndice con la versión castellana del Régimen de salud de Arnau de Vilanova*, Osca, La Val de Onsera, 1997.

L'apèndix (293-354) ofereix l'edició anotada i actualitzada ortogràficament del *Maravilloso regimiento y orden de vivir*, traducció castellana del *Regimen sanitatis ad regem Aragonum* realitzada per Jerónimo de Mondragón (1606) com a complement de l'ampli estudi sobre la higiene propugnada per Arnau i altres autors del galenisme medieval.

d) Edicions facsímils

ARNAU DE VILANOVA, *Antidotario*, edició coordinada per Pedro VERNIA, traducció de Juan COSTA CATALÀ, Ajuntament de València, 1994, 2 vols.

El primer volum ofereix una reproducció facsímil de l'edició de l'incunable imprès a València el 1495 per Nicolaus Spindeler. El segon aporta una sèrie d'estudis sobre la defensa de l'origen valencià d'Arnau i la farmacologia arnaldiana per Pedro Vernia, la traducció i un comentari al text per Juan Costa Català, que es refereix a un pretès idioma valencià amb un seguit de mots idèntics als del català central.

PETRUS DE EBOLO, *Nomina et virtutes balnearum Putheoli et Baiarum / Tabula super balneis Puteoli* [atribuïda a Arnau de Vilanova], València, Universitat de València, 1977.

El primer volum és l'edició facsímil del MS 860, Biblioteca Universitària de València, que transmet el poema sobre els banys de Pietro da Eboli i la taula que s'hi basa, atribuïda a Arnau de Vilanova; el segon aporta una sèrie de treballs coordinats per Luis Garcia Ballester: un estudi historicomèdic, un estudi

historicoartístic de M. José López Terrada i Felipe Jerez Moliner, transcripció llatina i traducció castellana de José Luis Gil Aristu i traducció anglesa de Michael McVaugh.

AVICENNA, *Canon medicinae: estudio y edición facsímil del ms. 2197 de la Biblioteca Universitaria de Bolonia*, I-II, Madrid, AyN Ediciones, 2002.

El primer volum és l'edició facsímil del MS 2197 de la Biblioteca Universitària de Bolonya, que transmet la traducció hebrea de Nathan ha-Meati (ca. 1279-1283) del *Qanun fi-l-tibb* d'Ibn Sina (Avicenna); el segon aporta una sèrie de treballs sobre la vida i l'obra filosòfica i mèdica d'Avicenna (Lluís CIFUENTES), on és glossada la traducció arnaldiana del *De viribus cordis*, sobre els aspectes codicològics i ornamentals del MS (Laura MIANI, Javier DOCAMPO), i sobre la traducció hebrea (Lola FERRE), amb traducció d'alguns passatges seleccionats de l'hebreu al castellà (Lola FERRE) i una completa bibliografia.

e) *Corpus alquímic*

Le Rosier alchimique de Montpellier. Lo Rosari, introducció i edició d'Antoine CALVET (CEROC, 9), París, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, 1997.

Edició de la traducció occitana del *Rosarius philosophorum* atribuït a Arnau realitzada per Antoine Calvet amb una introducció del mateix estudiós que tracta d'Arnau i del corpus alquímic que li és atribuït, del text llatí del *Rosarius*, de la seva autoria, del text occità i de la seva tradició textual.

Recensió de Michela PEREIRA, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 811-844.

Antoine CALVET, *Le "De secretis naturae" du Ps.-Arnaud de Villeneuve. Édition, traduction et présentation*, dins «Chrysopoeia», 6 (1997-99), 155-206.

Edició i traducció francesa del *Liber de secretis naturae*, editat al segle XVI sota el títol de *De philosophorum lapide*, amb una introducció que n'estudia la tradició textual, la falsedat de l'atribució arnaldiana, les fonts i el contingut.

Antoine CALVET - Sylvain MATTON, *Quelques versions de la Flos Florum pseudo-arnaldienne: Le "Livre de Roussinus", "Liber perfecti magisterii", "Opus magisterii", "Perfectum magisterium", "Parvum rosarium per O. Fineum transcriptum"*, dins «Chrysopoeia», 6 (1997-1999), 207-271.

Presentació d'Antoine Calvet i edició de Sylvain Matton de diverses versions del *Flos Florum*.

Antoine CALVET, *Le "Tractatus parabolicus" du pseudo-Arnaud de Villeneuve*, dins «Chrysopoeia», 5 (1992-1996), 145-171.

Edició del text llatí i traducció francesa d'Antoine Calvet amb una introducció que n'analitza la tradició textual, la possible datació, el gènere, el contingut i l'autoria d'Arnau, que es demostra falsa, si bé la influència que s'hi observa de les seves idees espirituals suggereix un entorn pròxim⁶⁵.

f) *Traduccions actuals*

ARNALDO DI VILLANOVA, *Il fiore dei fiori / L'epistola al Re di Napoli*, dins *La biblioteca degli alchimisti. Itinerario alchemico attraverso i testi dei veri sapienti*, edició, selecció i traducció de Sabina i Rosario PICCOLINI (Muzzio biblioteca), Pàdua, F. Muzzio, 1996, 41-55.

Notícia procedent de l'«Archivio bibliografico cumulativo IMSS».

ARNALDO DI VILLANOVA, *Lo specchio dell'alchimia*, dins *9 trattati alchemici*, edició, selecció i traducció de Sabina i Rosario PICCOLINI (Collana Mimesis), Milà, Associazione culturale Mimesis, 1996.

Notícia procedent de l'«Archivio bibliografico cumulativo IMSS».

ARNAU DE VILANOVA, *El Rosario de los filósofos. Rosarium Arnaldi*, introducció de Miguel GIMÉNEZ BLUNDEN, traducció i notes de Joan BORRELL (Archi-vo hermético, 8), Barcelona, Indigo, 1998.

La introducció no distingeix entre el mite i la realitat històrica d'Arnau. Pel que fa a la traducció «se ha realizado directamente a partir del texto latino de la *Opera omnia* (sic), cuya primera edición fue impresa en Basilea el año 1585 (sic)».

ARNAU DE VILANOVA, *Régimen de salud* (Cuadernos tradicionales, 1), L'Hospitalet, Encarte Editorial, 1998.

Traducció castellana del *Regimen sanitatis ad regem Aragonum* a partir de les versions castellana de Jerónimo de Mondragón (1606) i catalana de Berenguer Sarriera (s. XIV).

65. Aquests i altres textos alquímics llatins, com el publicat en *Le "De vita philosophorum" du pseudo-Arnaud de Villeneuve. Texte du manuscrit B.N. lat. 7817, édité et traduit*, dins «Chrysopoeia», 4 (1990-1991), seran reeditats, revisats i estudiats dins Antoine CALVET, *Les alchimica d'Arnaud de Villeneuve: médecine, alchimie et prophétie au Moyen Âge* (en preparació) dins la col·lecció «Textes et travaux de Chrysopoeia».

ARNALDO DI VILLANOVA, *Il Fiore dei fiori / Epistola al Re di Napoli / Lo Specchio dell'Alchimia*, dins *Il Filo di Arianna. 42 trattati di Alchimia dall'antichità al XVIII secolo*. I. edició, selecció i traducció de Sabina i Rosario PICCOLINI (Collana Mimesis), Associazione culturale Mimesis, 2001.

Notícia procedent de la web de l'editorial (<http://www.mimesisedizioni.it>).

III. *Visions de conjunt*

Emilio BALAGUER, *Arnau de Vilanova. La medicina, la ciencia y la técnica en tiempos de Jaime II*, dins J. A. BARRIO *et al.* (dir.), «Congreso Internacional Jaime II 700 años después. Actas, Alacant, Universitat d'Alacant», 1997, 13-27.

Hubert BONNET, *Arnaud de Villeneuve* (v. 1235-1311), dins «Bulletin de liaison de l'Association des Amis du Musée de la Pharmacie», 20 (1995), 1-16.

Sebastià GIRALT, *Arnau de Vilanova en el galenisme medieval*, dins «Auriga», 16 (1996), 13-17.

Michael McVAUGH, *Arnau de Vilanova*, dins E. Michael GURLI (ed.), *Medieval Iberia: An Encyclopedia*, Nova York, Routledge, 2003, 837-838.

IV. *Estudis sobre l'obra mèdica arnaldiana i el seu entorn*

Jole AGRIMI - Chiara CRISCIANI, *Les consilia médicaux*, (Typologie des sources du moyen âge occidental, 69), Turnhout, Brepols 1994.

Breus al·lusions als escrits arnaldians pertanyents al gènere del *consilium* –escrits mèdics que donen un tractament adreçat a un pacient concret.

Jole AGRIMI, *Aforismi, parabole, esempi. Forme di scrittura della medicina operativa: il modello da Arnaldo da Villanova*, M. GALUZZI - G. MICHELE - M. T. MONTI (eds.), *Le forme della comunicazione scientifica*, Milà, Franco Angeli, 1998, 361-392.

Aproximació a les diverses sèries aforístiques d'Arnau com a gènere de la literatura mèdica situat entre la teoria i la pràctica, entre l'ensenyament i l'actuació professional, amb referència a la seva recepció posterior.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 861.

Ana Maria ALFONSO-GOLDFARB - Maria A. PILEGGI PERASSOLLO, *O universo cultural e científico valenciano durante os séculos XIII e XIV e a contextualização da obra de Arnaldo de Vilanova*, «História, ciências, saúde - Manguinhos», 2/3 (1995-1996), 32-43.

S'hi cerca l'originalitat del pensament mèdic d'Arnau en la influència àrab rebuda en la València de la seva joventut, de la qual es descriu l'ambient intel·lectual.

Resum accessible dins la web de la revista (<http://www.coc.fiocruz.br/hscience>). Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVI (1997), 677.

Alberto ALONSO GUARDO, *Los Aporismis extravagantes y el Regimen podagre de Arnaldo de Vilanova. Estudio comparativo*, M. PÉREZ GONZÁLEZ (coord.), *Actas del II Congreso Hispánico de Latín Medieval (León, 11-14 de Noviembre de 1997)*, Lleó, Universidad de León, 1998, I, 201-209.

Posa en evidència els estrets paral·lismes entre dos escrits d'Arnau –el *Regimen podagre* i els *Aporismis extravagantes* dedicats al poagre– i les conseqüències que se'n deriven en la tradició textual.

Jon ARRIZABALAGA, *El libro científico en la primera imprenta castellana (1485-1520)*, L. GARCÍA BALLESTER, *Historia de la ciencia y de la técnica en la Corona de Castilla*, II. *Edad Media*, Valladolid, Junta de Castilla y León, 2002.

Panoràmica dels inicis de la producció científica impresa a Castella que recull els escrits arnaldians i pseudoarnaldians editats en llatí i castellà en aquell període.

Montserrat CABRÉ, *La Cura del cos femení i la medicina medieval de tradició llatina: els tractats De Ornatu i De decorationibus mulierum atribuïts a Arnau de Vilanova, Tròtula de mestre Joan, i Flos del tresor de beutat, atribuït a Manuel Díez de Calatayud*, tesi doctoral dirigida per Luis GARCIA BALLESTER i Maria-Milagros RIVERA GARRETAS, Universitat de Barcelona, 1994.

Inclou l'edició del *De Ornatu* i *De decorationibus mulierum* atribuïts a Arnau, presentats com a dubtosos o apòcrifs, en el marc d'un estudi de l'atenció de la medicina baixmedieval envers les dones.

Publicació: «Tesis doctorals microfityxades», Universitat de Barcelona, 1996.

Mar CAMPOS SOUTO, *Los remedios castellanos del «Recetario para diversas enfermedades» atribuido a Arnau de Vilanova*, dins «Dicenda. Cuadernos de Filología Hispánica», 14 (1996), 59-68.

Edició d'aquest *Recetario* castellà atribuït a Arnau i transmès pel MS b-IV-31 de la Biblioteca del Monasterio de El Escorial.

Lluís CIFUENTES, *Translatar ciència en romans catalanesch. La difusió de la medicina en català a la Baixa Edat Mitjana i el renaixement*, dins "Llengua & literatura", 8 (1997), 7-42.

Presentació d'una línia de recerca sobre la vernacularització de la medicina en català entre els segles XIII i XVI, on es proposa la hipòtesi interpretativa que la sustenta (vegeu el llibre del mateix autor citat *infra*). S'hi troben diverses al·lusions a les traduccions catalanes d'obres d'Arnau, en especial el *Regimen sanitatis ad regem Aragonum*.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XVIII (1999), 1024.

Lluís CIFUENTES, *Vernacularization as an intellectual and social bridge. The Catalan translations of Teodorico's "Chirurgia" and of Arnau de Vilanova's "Regimen sanitatis"*, dins «Early science and medicine», 4/2 (1999), 127-148.

Estudi del context sociomèdic i de la finalitat observables en l'aparició de traduccions d'obres mèdiques a la llengua vulgar, a partir dels exemples considerats característics de les traduccions catalanes de la *Chirurgia* de Teodorico i del *Regimen sanitatis ad regem Aragonum* d'Arnau.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 919-920.

Lluís CIFUENTES, *La promoció intel·lectual i social dels barbers-cirurgians a la Barcelona medieval: l'obrador, la biblioteca i els béns de Joan Vicenç (fl. 1421-1464)*, «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 429-79.

Estudi del procés d'emergència social dels barbers fonamentat en la pràctica quirúrgica i en l'ús de la literatura mèdica en llengua vulgar, a partir de l'edició i exhaustiu comentari de l'inventari de béns *post mortem* de Joan Vicenç († Barcelona 1464) en el qual apareix un volum amb la traducció catalana del *Regimen sanitatis ad regem Aragonum* d'Arnau de Vilanova.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 998.

Lluís CIFUENTES, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona - Palma de Mallorca, Universitat de Barcelona - Universitat de les Illes Balears, 2002.

Ampli estudi sobre la literatura científica que va circular en català entre els segles XIII i XVI en forma manuscrita i impresa que inclou nombroses versions de textos mèdics i alquímics arnaldians i pseudoarnaldians.

Recensió de Sebastià GIRALT dins «Early science and medicine», 8/3 (2003); d'Antònia CARRÉ dins «Llengua & Literatura» (en premsa); i de Míchela PEREIRA, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics» (en preparació).

Miguel CORDERO DEL CAMPILLO, *Arnau de Vilanova y la parasitología*, Lleó, Universidad de León, 1994.

Identificació de les afeccions provocades pels paràsits, segons l'etiologia actual, amb les malalties i els tractaments corresponents descrits en les obres arnaldianes i pseudoarnaldianes.

Miguel CORDERO DEL CAMPILLO - Jean-Jacques ROUSSET, *Le taenia ne serait-il pas folium?*, dins «Histoire des sciences médicales», 31/1 (1997), 57-60.

El pseudoarnaldia *Breviarium practice* es considera l'origen de la denominació linneana de *Taenia solium*. Tanmateix 'solium' podria ser en realitat una mala lliçó per 'folium'.

Antonio CORVI, *Le pillole nel XVI secolo: la riforma proposta dal pillularium di Pantaleone da Confienza*, «Atti e memorie (Accademia italiana di storia della farmacia)», 18/1 (2001), 11-16.

Referència procedent de Wellcome Library for the History and Understanding of Medicine

Roger FRENCH, *Medicine before Science. The Business of Medicine from the Middle Ages to the Enlightenment*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003.

Diverses al·lusions a la carrera i als escrits d'Arnau en el marc de la història dels metges universitaris des de l'Edat Mitjana al segle XVIII.

Roger FRENCH, *Canonical medicine. Gentile da Foligno and scholasticism*, Leiden - Boston - Colònia, Brill, 2001.

Diverses referències a la fama d'Arnau com a metge escolàstic i a alguns dels seus escrits.

Luis GARCÍA BALLESTER, *A marginal learned medical world: Jewish, Muslim and Christian medical practitioners, and the use of Arabic medical sources in late medieval Spain*, L. GARCÍA BALLESTER - R. FRENCH - J. ARRIZABALAGA - A. CUNNINGHAM, *Practical medicine from Salerno to the Black Death*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994, 353-394.

S'hi troba una breu referència a l'activitat traductora d'Arnau en el marc de les relacions entre les tres comunitats religioses de la península Ibèrica.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XIX (2000), 842.

Luis GARCÍA BALLESTER, *La medicina*, J. M. JOVER (dir.), *Historia de España Menéndez Pidal, XVI: La época del gótico en la cultura española (c. 1220-c. 1480?)*, Madrid, Espasa Calpe, 1994, 595-656.

Inclou una breu caracterització de la producció escrita d'Arnau en el marc de la literatura mèdica dels regnes hispànics.

Luis GARCÍA BALLESTER, *Artifex factivus sanitatis. Health and medical care in medieval Latin Galenism*, D. BATES (ed.), *Knowledge and the scholarly medical traditions*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, 127-150.

Les finalitats diferents de la filosofia natural i de la medicina segons els autors del segle XIII, entre els quals Arnau.

Luis GARCÍA BALLESTER, *Ethical problems in the relationship between doctors and patients in fourteenth-century Spain: On Christian and Jews practitioners*, S. KOTTEK - L. GARCÍA BALLESTER (eds.), *Medicine and medical ethics in medieval and early modern Spain: An intercultural approach*, Jerusalem, The Magnes Press, 1996, 136S153.

Aproximació a la nova relació entre el metge i el seu pacient sorgida en els ambients universitaris i jueus amb la renovació del galenisme.

Luis GARCÍA BALLESTER, *The New Galen: a challenge to Latin Galenism in thirteenth-century Montpellier*, dins K.-D. FISCHER - D. NICKEL - P. POTTER, *Text and Tradition. Studies in ancient medicine and its transmission*, Brill, Leiden - Boston - Colònia, 1998, 55-83.

Versió anglesa resumida i posada al dia de *Arnau de Vilanova (c. 1240-1311) y la reforma de los estudios médicos en Montpellier (1309): El Hipócrates latino y la introducción del nuevo Galeno*, dins «Dynamis», 2 (1982), 97-158.

Luis GARCÍA BALLESTER, *Galenismo y enseñanza médica en la universidad de Salamanca del siglo XV*, «Dynamis», 20 (2000), 209-247.

Hi és exposat el recurs a Arnau en la facultat de medicina de Salamanca al segle XV.

Luis GARCÍA BALLESTER, *La búsqueda de la salud. Sanadores y enfermos en la España medieval*, (Historia, Ciencia, Sociedad, 321), Barcelona, Península, 2001.

S'hi recullen nombroses notícies al voltant de l'ús i la circulació dels escrits arnaldians en la corona de Castella fins a l'inici del segle XVI.

Recensions de Guillermo OLAGÜE DE ROS dins «Dynamis», 22 (2002); Lluís CIFUENTES dins «Aljamía» (Oviedo), 14 (2002), 373-79; Bertha GUTIÉRREZ RODILLA dins «Asclepio», LIV(2) (2002), 283-287; i Antònia CARRÉ dins «Estudis Romànics», 25 (2003), 409-411.

Pedro GIL SOTRES, *Le regole di vita sana*, M. D. GRMEK (dir.), *Storia del pensiero medico occidentale, I: Antichità e Medioevo*, Bari, Laterza, 1993, 399-484.

Estudi de l'origen, evolució, característiques i continguts dels regiments de sanitats medievals.

Pedro GIL SOTRES, *Derivation and revulsion: the theory and practice of medieval phlebotomy*, L. GARCÍA BALLESTER - R. FRENCH - J. ARRIZABALAGA - A. CUNNINGHAM, *Practical medicine from Salerno to the Black Death*, Cambridge, Cambridge University Press, 1994, 110-155.

Anàlisi de la teoria i la pràctica de la sagnia desenvolupada pel galenisme medieval amb un recurs destacat a Arnau i al seu *De consideracionibus operis medicine*.

Pedro GIL SOTRES, *Modelo teórico y observación clínica: las pasiones del alma en la psicología médica medieval*, dins *Comprendre et maîtriser la nature au Moyen Âge. Mélanges d'histoire des sciences offerts à Guy Beaujouan* (Hautes Études Médiévales et Modernes", 73), Ginebra - París, Librairie Droz - Librairie Champion 1994, 181-204.

Estudi de l'origen i els efectes de les emocions en la salut i el seu tractament com un dels àmbits de la higiene galenista.

Sebastià GIRALT, *Arnau de Vilanova i les propietats ocultes, de la màgia a la medicina universitària*, J. BATLLÓ - P. DE LA FUENTE - R. PUIG (coord.), *V Trobades d'Història de la Ciència i de la Tècnica, Roquetes, 11-13 de desembre de 1998*,

Barcelona, Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (IEC), 2000, 393-398.

Aproximació al recurs mèdic de la màgia natural i la seva justificació teòrica en l'obra d'Arnau.

Notícia bibliogràfica de Josep PERARNAU, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XXI (2002), 952.

Sebastià GIRALT, "*Decus Arnaldi*". *Estudis entorn dels escrits de medicina pràctica, l'ocultisme i la pervivència del corpus atribuït a Arnau de Vilanova*, tesi doctoral dirigida per José MARTÍNEZ GÁZQUEZ, Universitat Autònoma de Barcelona, 2002.

Inclou una introducció general a Arnau i el seu corpus mèdic i quatre estudis sobre aspectes de la seva obra: els *consilia* que li són atribuïts, amb l'edició crítica del *Regimen quartane*; l'autoria del *Contra calculum*, *Contra catarrum*, *De tremore cordis* i *De epilepsia*; l'actitud d'Arnau envers les arts ocultes emmarcada en la tradició i en el context europeu contemporani, amb l'edició crítica i estudi del *De reprobacione nigromantice fictionis*, i finalment la pervivència del corpus arnaldià en la impremta moderna.

Serà disponible per internet: <http://www.tdx.cbuc.es>

Sebastià GIRALT, *Nota sobre alguns ictionims d'origen occità en textos mèdics d'Arnau de Vilanova i d'altres autors medievals*, «Estudis romànics», 24 (2002), 103-108.

Anàlisi del significat i de l'origen occità d'alguns noms de peixos i crustacis presents en els arnaldians *Regimen quartane* i el *Regimen podagre* i en textos d'altres metges de Montpeller.

Sebastià GIRALT, *Regimen quartane atribuït a Arnau de Vilanova, un consilium polèmic*, dins "J. BATLLÓ - P. BERNAT - R. PUIG (coord.), *VI Trobada d'Història de la Ciència i de la Tècnica, Universitat de Vic, 27-29 d'octubre de 2000*, Barcelona, Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (IEC) 2002, 319-325.

Estudi de l'estructura, el contingut i el context de rivalitat professional en què podria haver sorgit el *Regimen quartane*.

Sebastià GIRALT, *The 'consilia' attributed to Arnau de Vilanova*, dins «Early science and medicine», 7/4 (2002), 311-356.

Estudi del gènere, dels continguts, de l'autenticitat i de l'entorn professional dels *consilia* pertanyents al corpus arnaldia: *Regimen quartane, Cura febris ethice* i *Regimen podagre* i el medicoespiritual *Epistola ad Bremundum Montisferriarii*.

Sebastià GIRALT, *Arnau de Vilanova en la impremta renaixentista* (Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut, 5), Manresa, Col·legi Oficial de Metges de Barcelona - Mútua Manresana, 2002.

Recull de totes les impressions modernes dels escrits atribuïts a Arnau, sigui en edicions generals, edicions particulars i compilacions, amb una anàlisi de l'evolució que experimenten, dels medis intel·lectuals en què van sorgir i de les possibles motivacions que van impulsar a recuperar un metge medieval. Així mateix inclou l'edició i la traducció dels prefacs de les *Opera* generals.

Sebastià GIRALT, "Arnaldus astrologus?" *La astrologia en la medicina de Arnau de Vilanova*", dins «Medicina & historia», 2003/2, 1-15.

Estudi de conjunt de l'aplicació de l'astrologia a la pràctica professional d'Arnau, de la seva justificació teòrica i de l'autenticitat dels escrits astrològics pertanyents al corpus arnaldia.

Thomas GLONING, *Der Weintraktat des Arnald von Villanova und die deutsche Bearbeitung durch Wilhelm von Hirnkofen (1478). Neue Beobachtungen zur Textgeschichte*, dins «Würzburger medizinhistorische Mitteilungen», 13 (1995), 199-208.

Referència procedent de Wellcome Library for the History and Understanding of Medicine

Ana LABARTA, *Traducción del prólogo del Libro de medicamentos simples de Abû-l-Salt de Denia*, dins «Dynamis», 18 (1998), 479-87 .

Traducció castellana del pròleg que Arnau va ometre en la seva traducció llatina del text d'Abû-l-Salt (*De medicinis simplicibus*) amb una presentació en què s'exposen algunes hipòtesis per explicar tal absència.

José MARTÍNEZ GÁZQUEZ, *Las Artes Liberales en Arnau de Vilanova y Ramón Llull*, I. X. Adiego (ed.), *Actes del XIII Simposi de la Secció Catalana de la S.E.E.C. (Tortosa, 15-18 d'abril de 1998)*, Tortosa, 1998, 229-234.

Anàlisi de les consideracions exposades per Arnau en la *Reportatio super Vita brevis* sobre les ciències profanes.

Michael McVAUGH, *Medicine before the plague. Practitioners and their patients in the Crown of Aragon, 1285-1345*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.

En aquest ampli estudi dels diversos aspectes que configuraven la medicina i el seu entorn en la societat de la corona d'Aragó Arnau apareix com un dels grans protagonistes tant per la seva actuació professional en la cort reial com per la importància de la seva obra.

Recensions de Teresa ORTIZ dins "Dynamis", 15 (1995), 513-515; Michela PEREIRA dins "Nuncius", 10 (1995), 786-788; Joseph SHATZMILLER dins "Journal of the history of medicine and allied sciences", 50 (1995), 561-562; G. FEDERICI VESCOVINI dins "Archives internationales d'histoire des sciences", 46 (1996), 434-435; Roger FRENCH dins "Isis", 87 (1996), 158-159; Katherine PARKER dins "Bulletin of history of medicine", 70 (1996), 311-312; Joseph ZIEGLER dins «The English historical review», 111 (1996), 431-432.

Michael McVAUGH, *Petrus Cellerarius, discipulus Arnaldi de Villanova*, dins *Comprendre et maîtriser la nature au Moyen Âge. Mélanges d'Histoire des Sciences offerts à Guy Beaujouan*, Ginebra - París, Librairie Doz - Librairie Champion, 1994, 337-350.

Síntesi de les dades conegudes sobre el metge aragonès Pedro Cellerer, deixeble d'Arnau i possible editor dels escrits deixats pòstumament pel seu mestre, amb la transcripció de documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó que en parlen.

Michael McVAUGH, *Bedside manners in the Middle Ages*, «Bulletin of the History of Medicine», 71/2 (1997), 201-223.

Examen de la relació entre el metge i el pacient en els segles XIII i XIV a partir dels escrits d'Arnau, en especial de la *Reportatio super Vita brevis*, i d'altres autors, que suggereix que la nova medicina acadèmica va contribuir a establir l'autoritat del metge en l'atenció al malalt.

Michael McVAUGH, *Armengaud Blaise as a translator of Galen*, dins E. SYLLA - M. McVAUGH (eds.), *Texts and Contexts in Ancient and Medieval Science. Studies on the Occasion of John E. Murdoch's Seventieth Birthday*, Leiden - Nova York - Colònia, Brill, 1997, 115-133.

Revisió de les traduccions de dos textos galènics realitzades per Ermengau Blasi, nebot d'Arnau, i l'edició d'un d'ells, el *De cognitione propriorum defectuum et viciorum*.

Michael McVAUGH, *Moments of inflection: the careers of Arnau de Vilanova*, dins P. BILLER - J. ZIEGLER (ed.), *Religion and medicine in the Middle Ages*, York, Medieval Press, 2001, 47-67.

Aproximació a les possibles interaccions entre la carrera mèdica i l'espiritual d'Arnau, amb una atenció especial al problema de l'ànima tractat al *De intentione*.

Michael McVAUGH, *Coriandri bulliti in aceto et exiccati: an Arnaldian touchstone?*, dins «Arxiu de textos catalans antics», XXI (2002), 659-663.

L'ús d'una preparació de coriandre pot ser un indicatiu que ajudi a confirmar l'autoria arnaldiana dels escrits de medicina pràctica i l'autenticitat dels quals resta encara dubtosa.

Michael McVAUGH - Lola FERRE, *The Tabula antidotarii of Armengaud Blaise and its Hebrew translation*, dins «Philadelphia American Philosophical Society», 2000.

Edició de la *Tabula antidotarii* d'Ermengau Blasi, nebot d'Arnau de Vilanova, acompanyada de la versió hebrea d'Estori ha-Parhi i de la traducció anglesa. La introducció inclou diverses referències a la medicina d'Arnau.

Michael McVAUGH - Luis GARCÍA BALLESTER, *Therapeutic method in the later Middle Ages: Arnau de Vilanova on medical contingency*, dins «Caduceus», 11 (1995), 73-86.

Traducció anglesa d'un llarg passatge de la *Reportatio super Vita brevis* d'Arnau sobre l'atenció professional als pacients.

Enrique MONTERO CARTELLE, *De la Antigüedad a la Edad media: medicina, magia y astrología latinas*, dins «Ciencia y magia en la Edad Media, Cuadernos del CEMYR», 8 (2000).

Repàs al recurs de la màgia i l'astrologia en la medicina antiga i medieval amb referència a diverses obres arnaldianes i pseudoarnaldianes.

Juan Antonio PANIAGUA, *Los Aforismos de la memoria del maestro Arnau de Vilanova*, dins Juan RIERA PALMERO (coord.). *Historia y Medicina en España. Homenaje al profesor Luis S. Granjel*, Valladolid, Junta de Castilla y León, 1994, 27-33.

Anàlisi de la traducció textual i del contingut dels *Aphorismi de memoria* arnaldians.

Fernando SALMÓN, *Academic discourse and pain in medical scholasticism (thirteenth-fourteenth centuries)*, dins S. KOTTEK - L. GARCÍA BALLESTER (eds.), *Medicine and medical ethics in medieval and early modern Spain: An intercultural approach*, Jerusalem, The Magnes Press, 1996, 136-153.

Anàlisi dels discursos mèdics sobre el dolor en els medis acadèmics baixmedievals amb una atenció especial envers alguns escrits d'Arnau de Vilanova.

Fernando SALMÓN, *Sources for a Galenic visual theory in late thirteenth century*, dins «Sudhoffs Archiv», 80/2 (1996), 167-183.

Aproximació als textos del galenisme medieval que desenvolupen la teoria de la visió, entre els quals el comentari del *De morbo et accidenti* atribuït a Arnau.

Fernando SALMÓN, *The many Galens of the medieval commentators on vision*, dins «Revue d'Histoire des Sciences», 50/4 (1997), 397-419.

Anàlisi de l'ús de les autoritats per construir el discursos mèdics entre els segles XIII i XIV, inclòs el *De morbo et accidenti* atribuït a Arnau.

Fernando SALMÓN, *Technologies of authority in the medical classroom in the thirteenth and fourteenth centuries*, dins «Dynamis», 20 (2000), 135-157.

A partir dels diversos comentaris del *De morbo et accidenti*, entre els quals l'atribuït a Arnau, s'hi analitza el canvi en l'ús de les autoritats tendent a recórrer cada vegada més als autors contemporanis.

Fernando SALMÓN, *Pain and the Medieval Physician*, dins «American Pain Society Bulletin», 10/3 (2002), disponible a <http://www.ampain-soc.org/pub/bulletin>.

Aproximació a la definició mèdica del dolor per part dels metges universitaris, entre els quals Arnau, entre els segles XIII i XIV com una preocupació important.

Anna TRIAS I TEIXIDOR, *El català en el llatí del "Regimen sanitatis ad Regem Aragonum" d'Arnau de Vilanova*, dins «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes», 32 (1996 = Miscel·lània Germà Colón, 5), 33-52.

Estudi del lèxic d'origen català present en el *Regimen sanitatis*.

Nicolas WEILL-PAROT, *Les ,images astrologiques' au Moyen-Âge et à la Renaissance - Spéculations intellectuelles et pratiques magiques (XIIe - XVe siècle)*, París, Honoré Champion 2002.

En el seu origen és una tesi dirigida per André Vauchez (Université de Paris X-Nanterre, 1998): és un aprofundit estudi de la tradició de les imatges astrològiques entre els segles XII i XV que dedica un apartat a l'aplicació mèdica que en féu Arnau i als escrits arnaldians i pseudoarnaldians que en

tracten, inclosa l'anàlisi de l'autenticitat dels que hi són consagrats com el *De sigillis*.

Recensió de Sebastià GIRALT dins «Dynamis», 23 (2003).

Joseph ZIEGLER, *Steinschneider (1816-1907) revisited: on the translation of medical writings from Latin to Hebrew*, dins «Medieval Encounters», 3 (1997), 94-102.

Primera versió del treball citat a continuació.

Joseph ZIEGLER, *Religion and Medicine: on the Adaptation of Latin and vernacular medical Texts to Hebrew readership*, dins «Würzburger medizinhistorische Mitteilungen», 18 (1999), 149-158.

La traducció de textos mèdics llatins a l'hebreu planteja problemes d'adaptació a l'ortodòxia jueva, tal com es veu en el cas dels arnaldians *Medicationis parabole* i *Regimen sanitatis*.

Joseph ZIEGLER, *The medieval kidney*, dins «American Journal of Nephrology», 22 (2002), 152-59.

Anàlisi de la concepció i del tractament de les malalties del ronyó a partir d'un seguit de textos del galenisme medieval, entre els quals els pertanyents al corpus arnaldia.

V. Estudis sobre escrits mèdics apòcrifs

Pedro CONDE - Enrique MONTERO - Mª Cruz HERRERO, *Tractatus de conceptu. El tratado Sobre la concepción atribuido a Pierre Nadille, Tractatus de conceptu. Tractatus de sterilitate mulierum*, Valladolid, Universidad de Valladolid 1999, 27-45,

El *De conceptu*, aquí editat, és un apòcrif arnaldia segons demostra la diversitat d'autors sota els quals s'empara, la seva orientació pràctica i els pocs escrúpols a copiar nombrosos passatges del *Lilium medicine* de Bernart de Gordon.

Luke DEMAITRE, *The Relevance of Futility: Jordanus de Turre (fl. 1313-1335) on the Treatment of Leprosy. Appendix: Jordanus de Turre, De lepra nota*, dins «Bulletin of the History of Medicine», 70/1 (1996), 25-61.

El *De signis lepre*, adscrit a Arnau, és la segona part, terapèutica, d'una *Summa de lepra* de Iordanus de Turre, un altre professor de la facultat mèdica de Montpeller (fl. 1313-1335).

Mari-Ange ETAYO-PIÑOL, *Le livre médical espagnol à Lyon aux XVIe et XVIIIe siècles: l'apport espagnol aux progrès de la médecine*, dins «Revue Historique», CCXCIV/595 (1995), 45-58.

Dóna notícia d'una versió francesa del *Regimen sanitatis salernità* editada diverses voltes a Lió.

Luis GARCÍA BALLESTER, *Sobre el origen de los tratados de baños (de balneis) como género literario en la medicina medieval*, dins «Cronos», 1/1 (1998), 7-59.

S'hi parla de dos escrits sota la poc probable atribució a Arnau sobre banys terapèutics, una *Tabula* del poema *Nomina et virtutes balneorum Puteoli et Baia-rum* de Pietro da Eboli i un tractadet en prosa titulat *De balneis*.

Extracte de Petrus de Ebolo, *Nomina et virtutes balneorum Puteoli et Baia-rum...* (vegeu *supra*).

Sebastià GIRALT, *El autor del Contra calculum y de otros tres tratados médicos: Arnau de Vilanova o Galvano da Levanto?*, dins «Sudhoffs Archiv», 87/1 (2003), 32-68.

El *Contra catarrum*, el *De tremore cordis* i el *De epileptia*, atribuïts a Arnau de Vilanova, procedeixen en realitat d'obres del metge genovès contemporani Galvano da Levanto. A partir d'aquesta constatació es dedueix que és el mateix cas que el *Contra calculum*.

Miguel Ángel GONZÁLEZ MANJARRÉS, *Problemas de autoría en el Tractatus contra calculum, obra atribuida a Arnaldo de Villanova*, dins M. PÉREZ GONZÁLEZ (coord.), *Actas del II Congreso Hispánico de Latín Medieval (León, 11-14 de Noviembre de 1997)*, Lleó, Universidad de León, I, 1998, 515-524.

A partir de l'anàlisi de la tradició textual, el context històric, les fonts i l'estil del *Contra calculum* se'n defensa el caràcter apòcrif.

Enrique MONTERO CARTELLE, *El Liliu Medicinae de Bernardo de Gordon y la literatura medieval sobre la esterilidad*, dins A. M. ALDAMA et al. (eds.), *La filología latina hoy. Actualización y perspectivas*, I Madrid, Sociedad de Estudios Latinos, 1999, 709-715.

El *De sterilitate* i el *De conceptu* atribuïts a Arnau, entre altres autors, són apòcrifs, derivats del *Liliu medicine* de Bernart de Gordon.

Judith WILCOX - John M. RIDDLE, *Qusta ibn Luq's "Physical Ligatures" and the recognition of the placebo effect. With an edition and translation*, dins «Medieval

Encounters. Jewish, Christian and Muslim culture in confluence and dialogue», 1 (1995), 1-48.

Edició i traducció de la versió llatina del *De physicis ligaturis* amb una introducció que n'analitza el contingut amb la conclusió que el poder terapèutic dels amulets pot derivar de l'efecte placebo. També s'hi suggereix que la traducció es degué a Constantí l'Africà, alhora que s'hi rebutja l'atribució a Arnau, atesa l'existència d'un manuscrit del segle XII.

VI. *Estudis sobre el corpus alquímic*

Pascale BARTHÉLEMY, *Le verre dans la Sedacina totius artis alchimie de Guillaume Sedacer*, dins D. KAHN - S. MATTON (dir.), *Alchimie. Art, histoire et mythes. «Actes du premier colloque international de la Société d'Étude de l'Histoire de l'Alchimie, Paris, Collège de France, 14-15-16 mars 1991»* (Textes et travaux de *Chrysopoeia*, 1), París - Milà, S.É.H.A.- Archè, 1995.

El corpus alquímic arnaldià és una de les fonts de la *Sedacina* de Guillem Sedacer.

Antoine CALVET, *Les alchimica d'Arnaud de Villeneuve à travers la tradition imprimée (XVIe-XVIIe siècles). Questions bibliographiques*, dins D. KAHN - S. MATTON (dir.), *Alchimie. Art, histoire et mythes. Actes du premier colloque international de la Société d'Étude de l'Histoire de l'Alchimie, Paris, Collège de France, 14-15-16 mars 1991*, (Textes et travaux de *Chrysopoeia*, 1), París - Milà, S.É.H.A.- Archè 1995, 157-190.

Estudi de la tradició impresa del corpus alquímic pseudoarnaldià en les edicions generals i particulars i en recopilacions alquímiques entre els segles XVI i XVII.

Antoine CALVET, *Mutations de l'alchimie médicale au XVe siècle. A propos des textes authentiques et apocryphes d'Arnaud de Villeneuve*, dins «*Micrologus*», 3 (1995), 185-209.

Aproximació a les possibles relacions entre els escrits medicofarmacèutics arnaldians i alguns dels tractats del corpus alquímic.

Antoine CALVET, *Un commentaire alchimique du XIVe siècle: le Tractatus parabolicus du Ps.-Arnaud de Villeneuve*, dins M. O. GOULET-CAZÉ (dir.), *Le commentaire entre tradition et innovation. «Actes du colloque international de l'Institut des traditions textuelles, Paris et Villejuif, 22-25 septembre 1999»*, París, Vrin 2000, 465-474.

Anàlisi del contingut del *Tractatus parabolicus* com a escrit d'exegesi alquímica de la Bíblia i contextualització de la mateixa obra dins la tradició alquímica.

Giuliana CAMILLI, "*Scientia mineralis*" e "*prolongatio vitae*" nel "*Rosarius philosophorum*", dins «*Micrologus*», 3 (1995), 211-225.

Després de revisar l'estat de la qüestió de l'autoria arnaldiana del *Rosarius philosophorum* s'hi suggereix que la primera versió podria ser l'occitana i que podria provenir de l'entorn de Montpeller. Finalment inscriu la seva aportació en la tradició alquímica.

Chiara CRISCIANI, *Aspetti della trasmissione del sapere nell'alchimia latina. Un'immagine di formazione, uno stile di commento*, dins «*Micrologus*», 3 (1995), 148-184.

Aproximació als mitjans de transmissió del saber alquímic i de formació dels qui el practiquen, extraacadèmica però no desvinculada de les ciències universitàries, a partir dels textos alquímics, entre els quals els pseudoarnaldians.

Chiara CRISCIANI, *Oro potabile fra alchimia e medicina: due testi in tempo di peste*, dins «*Reconditi dell'Accademia Nazionale delle Scienze detta dei XL. Memorie di Scienze Fisiche e Naturali, serie V, vol. XXI, parte II, tomo II*», 1997; reeditat dins "*Panacea*", 4 (2002), <http://www.ucm.es/info/folchia/panacea4.htm>.

Dos tractats anònims de medicina alquímica contra la pesta tenen, entre les seves fonts, escrits pseudoarnaldians.

Chiara CRISCIANI, *Alchemy and medicine in the Middle Ages. Recent studies and projects for research*, dins «*Bulletin de Philosophie Médiévale*», 38 (1996), 9-21.

Article que acaba assenyalant diverses línies de recerca a seguir al voltant del corpus alquímic pseudoarnaldia.

Chiara CRISCIANI, *Esperienza, comunicazione e scrittura in alchimia (secoli XIII-XIV)*, dins M. GALUZZI - G. MICHELE - M. T. MONTI (eds.), *Le forme della comunicazione scientifica*, Milà, FrancoAngeli, 1998, 85-110.

Aproximació a la transmissió de l'alquímia baixmedieval, centrada en aspectes com les dicotomies, en la seva epistemologia, entre l'*experientia* i teoria i entre tradició escrita i secretisme.

Chiara CRISCIANI - Michela PEREIRA, *L'arte del sole e della luna. Alchimia e filosofia nel medioevo*, Spoleto, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, 1996.

En la introducció es descriu l'evolució, de les doctrines i la circulació i la pseudoepigrafia dels textos i la transmissió dels sabers alquímics, inclosos alguns de pseudoarnaldians, en la segona; entre els textos hi ha la traducció italiana del *Tractatus parabolicus* o *Liber propheticarum*, i entre els estudis traduïts a l'italià també es refereixen al corpus arnaldia: Robert MULTHAUF, «*L'alchimia nell'età della scolastica*», Robert HALLEUX, «*Il linguaggio degli alchimisti*», i Harry SHEPPARD, «*La perfezione della materia*».

Didier KAHN, *Les manuscrits originaux des alchimistes de Flers*, D. KAHN - S. MATTON (dir.), *Alchimie. Art, histoire et mythes*. «Actes du premier colloque international de la Société d'Étude de l'Histoire de l'Alchimie, Paris, Collège de France, 14-15-16 mars 1991» (Textes et travaux de *Chrysopoëia*”, 1), Paris - Milà, S.É.H.A.- Archè, 1995, 347-427.

El corpus alquímic arnaldia és una de les fonts dels alquimistes de Flers (Pierre de Viticoq, Noël le Vallois i Nicolas de Grosparmy).

Miguel LÓPEZ PÉREZ, *La influencia de la alquimia medieval hispana en la Europa moderna*, dins «*Asclepio*», 54/2 (2002), 211-229.

Estudi sobre l'ús en l'edat moderna dels corpus alquímics atribuïts a Ramon Llull, Arnau de Vilanova i Joan de Rocatalhada.

Michela PEREIRA, *Un tesoro inestimabile: elixir e “prolongatio vitae” nell'alchimia del '300*, dins «*Micrologus*», 1 (1993), 161-187.

La recerca de l'elixir com a medicament perfecte és un dels principals objectius de l'alquímia mèdica i del corpus atribuït a Arnau.

Michela PEREIRA, *Teorie dell'elixir nell'alchimia latina medievale*, dins “*Micrologus*”, 3 (1995), 103-148.

Anàlisi de les diverses concepcions de l'elixir que es diferencien en la seva finalitat i composició, a través de textos alquímics medievals, inclosos uns quants de pseudoarnaldians.

Michela PEREIRA, *Alchemy and the use of vernacular languages in the late Middle Ages*, dins «*Speculum*», 74 (1999), 336-356.

Aproximació a l'utilització de les diverses llengües vernacles en el conreu i la transmissió de l'alquímia durant la baixa edat mitjana amb referències a obres atribuïdes a Arnau en català, occità i alemany.

Michela PEREIRA, *Arcana sapientia. L'alchimia dalle origini a Jung*. Roma, Carocci editore, 2001.

Assaig de caire històric i divulgatiu que recorre les etapes fonamentals del desenvolupament de l'alquímia des dels orígens alexandrins fins a les interpretacions psicològiques de Jung

Referència procedent de la recensió de Massimo Marra dins "Airesis" (<http://www.airesis.net/recensioni/recension3.htm>)

Michela PEREIRA - Barbara SPAGGIARI, "Introduzione", PSEUDO-LLULL, *Il Testamentum alchemico attribuito a Raimondo Lullo. Edizione del testo latino e catalano dal manoscritto Oxford, Corpus Christi College, 244*, edició de Michela Pereira i Barbara Spaggiari (Millennio medievale. Testi", 14), Tarnuzze (Firenze), SISMELE - Edizioni del Galluzzo, 1999.

La introducció posa en evidència les influències de la farmacologia arnaldiana en el contingut alquímic del *Testamentum pseudolullianum*.

Recensió de Michael McVAUGH, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 733-734.

Apèndix:

selecció bibliogràfica d'estudis sobre arnaldistes destacats (Luis García Ballester)

Jon ARRIZABALAGA, *Luis García Ballester (Valencia, 1936 - Puente Arce, Cantabria, 2000)*, dins «Medicina & historia», 2000/4, p. 16.

Lluís CIFUENTES i Carmel FERRAGUD, *Lluís García Ballester: perfil d'urgència*, *El Temps* (València), 17 (857) (14 de novembre de 2000), suplement *El Temps d'Història*, 1, p. 16.

Agustín ALBARRACÍN - José Luis PESET, *En recuerdo de Luis García Ballester*, dins «Asclepio», 53/1 (2001), 331-332.

Vivian NUTTON, "Luis García Ballester (1936 - 2000)", «Medical History», 45 (2001), 115-116.

Lluís CIFUENTES, *In memoriam Lluís Garcia Ballester: herència i record*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», XX (2001), 535-542.

Antònia CARRÉ, *Lluís Garcia Ballester (1936-2000)*, dins «Llengua & Literatura», 12 (2001), 559-560.

Luis GARCÍA BALLESTER (1936-2000), *in memoriam*, dins «Dynamis», 21 (2001):

José M. LÓPEZ PIÑERO, *Fragmentos del constante recuerdo de Luis García Ballester. I. Los comienzos en los años sesenta*, 437-446.

Juan Antonio PANIAGUA, *Ante la muerte de un amigo*, 447-452.

Andrew CUNNINGHAM - Roger FRENCH, *Luis*, 453-455.

Vivian NUTTON, *Luis García Ballester and Galen*, 457-464.

Danielle JACQUART, "Contribution de Luis García Ballester à l'Histoire intellectuelle de la médecine médiévale", 465-469.

Ron BARKAI, *Luis García Ballester y la medicina de las minorías en España*, 471-478.

Luis García Ballester (1936-2000) (continuación), *Dynamis*, 22 (2002):

Michael R. McVAUGH, *Luis García Ballester: Personal recollections*, 487-492.

Rosa BALLESTER AÑÓN, «Hay hombres que luchan toda la vida: esos son los imprescindibles» (B. Brecht). *Luis García Ballester, un historiador ejemplar*, 477-480.

Esteban RODRÍGUEZ OCAÑA, *Luis García Ballester, profesor en Granada: un recuerdo personal*, 481-484.

Ricardo GARCÍA CÁRCCEL, *En la muerte de Luis García Ballester*, 487-492.

Josep María COMELLES, *Luis García Ballester, antropólogo*, 487-49.

Guillermo SÁNCHEZ, *Luis García Ballester, universitario*, 493-494.